

બુકસેલરો અને પાઠશાળા કે વ્યાખ્યાન
સમયે વહેંચવા ઈચ્છનારને અમૂલ્ય તક!

રૂ. ૧૦)ની કીંમતનાં પુસ્તકો ખરીદનારને સાડા-
બાર ટકા કમીશન આપવામાં આવશે.

અર્પણ પત્રિકા.

જેના સદ્ગુણ સુગંધે વિશ્વને પોતાના તરફ આકર્ષિત કર્યું છે.
જેઓ સદાય દુઃખીઓનાં દુઃખ દૂર કરવા યથાશક્તિ તૈયાર રહે છે.
જેઓ સદાય સદ્ગુણી શ્રમણ ગુરૂઓનો સત્કાર કરવા પ્રફુલ્લ રહે છે
જેનું અંતર માનવના સુસંસ્કારના માર્ગોને તૈયાર કરવા તત્પર રહે છે.
જેઓ બાળકોના હિતમાં સમગ્ર સમાજ હિત જોઈ શકે છે.
જેઓ સર્વ દર્શનના સુયોગ્ય પુરૂષોને સન્માને છે તેઓજ આ
વિશ્વસંગ્રહરૂપ પ્રાથમિક તત્વભૂમિકા નવકાર પાઠાવલીને અર્પણ
કરવાને લાયક શ્રીમાન્ શ્રેષ્ઠિવર્ય-રતિલાલ કેશવલાલ શાહ
ના કરકમલમાં સપ્રેમ અર્પણ કરૂં છું.

લિ૦ પ્રસિદ્ધકર્તા.

વૈદ્ય ચીમનલાલ લલ્લુભાઈ ઝવેરી.

❋ પ્રસ્તાવના ❋

અરિહંત પ્રવચન રૂપ નંદનવન; અનાદિ સિદ્ધ ત્રિકાળ કુસુમિત પરિમલ અને ફલ વ્યાપ્ત વિવિધ શ્રેણિઓ વડે સુશોભિત વિવિધ ભૂમિ ભાગોમાં વિહરતા અનેક પાત્ર ભોગીઓને ખુશ કરતાં સુરમ્ય વૃક્ષો વિરાજી રહ્યાં છે. કવચિત્ મુંઝાતા પાત્ર ભોગીઓની મુંઝવણને મટાડવા કુશળ માળીઓ અહિં તહિં વિવિધ વર્ણ અને સુગંધ લહરીથી મહેકતાં પુષ્પોને એકત્ર કરી હાર અને કલગી રૂપે ગુંથી સુજ્ઞ પિપાસુઓના હાથમાં મુકતા દેખાય છે. ત્યારે કેટલાક બાળ પિપાસુઓને અજ્ઞાન સૌરભ લાગવાથી વિમૂઢતી માફક આથડતા જોઈ તેમની પિપાસાને પૂર્ણ કરવા તેના પરિમલથી પરિચિત અને મોદ મુગ્ધ કરતા આ આરામિકે આ એક નાની આડત્રીસ પુષ્પોની માળા તૈયાર કરી છે. તે બાલસજ્જનો પોતાના ગળામાં પહેરીને વિશ્વને શોભાવે.

જૈન સંસ્કૃતિમાં બાળકો માટે સાહિત્ય સર્જનારા આરામિકો પણ થયા છે. તેમની રીતે આ પ્રમાણે હતી. એક વાંચનમાળા જે સૌથી પહેલે નંબર આવે તેવી છે. તેનું ઉપલુ પૃષ્ઠ ફાટી જવાથી મુદ્રક જાણી શકાયો નથી તે અને જૈન વાંચનમાળા-વિદ્યાશાળા અમદાવાદ. આ બન્નેનો હેતુ લેખન વાંચન હતો. સંવત ૧૯૫૩માં વંથળી જૈનશાળા તરફથી મુનિ ચારિત્રવિજયજીએ જૈનજ્ઞાન પહેલી બીજી ચોપડી રચી તેમાં જીવવિચાર અને નવતત્વનો સમાવેશ હતો. ઉપરનાજ અરસામાં જૈનધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ પાલિતાણામાં ધર્મપ્રેમી શીવજી દેવશી ભાઈએ જૈનધર્મ પ્રવેશપોથીના ચાર ભાગ પ્રસિદ્ધ કર્યા તેનો ક્રમ નિશાળના ધોરણના ક્રમ મુજબ હતો. પંડિત-લાલનની બોધપાઠમાળા કુલ-૨૧ પાઠ ખંડ ૪, ખંડ-૧ જીવ અજીવ, ખંડ-૨ આચાર ખંડ-૩ નિતિ ખંડ-૪ વાર્તાઓ, છેલ્લી વાંચનમાળા-મહેસાણા જૈનશ્રેયસ્કર મંડળની જે સં. ૧૯૭૮ બાળપ્રવેશિકાથી શરૂ થઈ ૧–૨ ૩ ચોપડીઓને નામે પ્રસિદ્ધ થઈ છે, તેની પ્રચાર સંખ્યા ૪૪૦૦૦ની છે. આ ચોપડીઓનું અધ્યયન કઈ પાઠશાળાઓ કેવી રીતે કરાવે છે, કયા કયા ગામ ? સંયોગે ક્રમાનુસાર ભણાવવા નિર્ણય કર્યો છે તે વિષે કશું નિવેદન પ્રસ્તાવનામાં જોવામાં આવતું નથી. પણ ઉલટુ તેઓ શિક્ષકોને નીચે પ્રમાણે કહે છે:

"સહૃદય બંધુઓ! શાળાઓની શોચનીય દશા દુર કરવી એ તમારાજ હાથમાં છે, આગેવાનોને કેટલી દરકાર છે એ તમારી જાણ બહાર નથી.

* પ્રસ્તાવના. *

[illegible] છે, [illegible]

[illegible]

જૈન સંસ્કૃતિમાં [illegible] છે. [illegible] જૈન [illegible] ગ્રંથમાળા [illegible] વર્ષ ૪, અંક-૧ [illegible] અંક-૨ [illegible] અંક-૪ [illegible] સં. ૧૯૫૮ [illegible] ૪૫૦૦ની છે. આ [illegible] રીતે કરાય છે, [illegible] નિર્ણય કર્યો છે તે [illegible] નથી. [illegible]

" [illegible] ! આત્માઓની [illegible] દશા દૂર કરવી એ [illegible] છે, [illegible] નથી.

[illegible]

[illegible] આ પાઠમાળાનું નિર્માણ થયું.

વિદ્યાર્થીના ર[illegible] [illegible] અભ્યાસનો [illegible] [illegible] [illegible] અનિચ્છા.

પાઠમાળાનો ક્રમ મુખ્ય જૈન એજ્યુકેશન બોર્ડ પ્રમાણે [illegible] પણ નિરૂપણ પદ્ધતિમાં મોટો તફાવત છે. બોર્ડ માત્ર શબ્દાર્થથી [illegible] ચલાવે છે, ત્યારે આમાં પગલે પગલે વિજ્ઞાન દાખલ કર્યું છે પણ [illegible] તદ્દન હળવું છે. તેથી તે બાળકને અઘરૂં પડે તેવું નથી. બીજી પાઠમાળાઓ [illegible] જ્ઞાનવિભાગ જુદો પાડે છે. ત્યારે આમાં સૂત્રમાંથીજ અપાય છે. પંચેન્દ્રિ[illegible] પાડે જડ ચૈતન્યરૂપ વિશ્વ; પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ પરમેશ્વર અને કાળચક્રનું સ્વરૂ[illegible] બતાવ્યું છે. એજ પ્રમાણે નિતિ અને વ્યવહાર વિનાનો ધર્મ પણ તેમ[illegible] અંતર્હિત કરેલો છે અને અન્ય વિષયોનું પણ ક્રમાનુસાર તેમ કરવા તેઓ[illegible] ઇચ્છે છે. આ પાઠમાળામાં ત્રણ સૂત્રોનો સમાવેશ કરેલો છે. નવકાર, ગુરૂ[illegible] સ્થાપનાસૂત્ર, અને પ્રણિપાત દંડ સૂત્ર.

પાઠશાળાના અધ્યાપનમાં ઘણું કરીને રંધાયા પહેલાં ખાવાની ઉતાવળ[illegible] બતાવવાની બાળચેષ્ટા કરાય છે. તેઓ બાળકો ક્રિયા કરવા માંડી પડે [illegible] શ્રેષ્ઠ માને છે તે પગથીયુંજ ભુલે છે તેથી જ્ઞાનમાર્ગજ ઉખડી જાય છે. અને અજ્ઞાનનો પ્રચાર થાય છે. આ પાઠમાળા એ એકડો છે. બગડો તે[illegible]

પછીની પાઠમાળામાં આવશેજ, જ્ઞાનનું ફળજ ક્રિયા છે એટલે ક્રિયા નથી એ ભ્રાંતિ ખોટી છે, ભગવાને પણ ક્રિયાને પાછળ રાખી છે, તેને આગળ કરવાની ઉતાવળ એ તો ઠોકર ખાવા બરોબર છે મળ પાઠ અને વિધિનુ શિક્ષણ એ તો ઘુણાક્ષર જેવું હોવાથી શિક્ષણમાંજ ન ગણી શકાય. કારણ વિદ્યાર્થી આજ ભણે કાલ ભૂલે ફરી ભણે અને ભૂલે, એ ચક્રમાંથી શિક્ષક ક્યારે નવરો થાય તે એને નવું શિખવે? તેના કરતાં તો શાંતિ ધૈર્ય અને કુનેહથી આ પાઠમાળા મુજબ શિક્ષણ આપવાથી એકડો એવો ઘુંટાશે કે તે કદી ભૂલાશે નહીં કેળવણી પણ ઉચ્ચ કોટીની મળશે કે જેનાથી તેની આત્મશુદ્ધિ થશે. કાળક્ષેપનો ડર કાઢી નાખવો જોઈએ.

આ પાઠમાળામાં વસ્તુ સમજાવવા માટે પુષ્કળ ચિત્રોની જરૂર છે. પરન્તુ એક હાથે ગોઠવવારીના સમયમા પહોંચી વળવું અશક્ય છે. માટે તે ભવિષ્યમાં કદરદાન સહાયકો ઉપર આવલંબે છે.

આ પાઠમાળા વિષે એક વિદ્વાન મુનિવર તરફથી એમ પણ કહેવાયું કે તે વિદ્વદ્ભોગ્ય છે. કબુલ કરૂં છું તે વિદ્વદ્ભોગ્ય હોય પણ ખરી, પણ જૈનદર્શનનો એવો કયો એક પણ શબ્દ છે કે જે બાલભોગ્ય હોય? બાલભોગ્ય નથી તો પછી એ શિક્ષણ યોગ્ય નથી એમ કહીને ચુપ રહેવું કે તેને બાલભોગ્ય કરવાનો પ્રયત્ન કરવો? તેથી તેઓએ તે બાલભોગ્ય કેમ થાય એજ વિચારે આ પાઠમાળાને જન્મ આપ્યો છે, અને મારી સમજ પ્રમાણે તે સફળ થયો છે. બાળકોને વડિલો કે ગુરૂશ્રમણો જેટલા બુદ્ધિહીન માને છે તેટલા છેક તેઓ બુદ્ધિહીન નથી, મને વિશ્વાસ છે કે પાંચ કારણો મળવાથી તે અવશ્ય ફળીભૂત થશે, અને સારો અભ્યાસ કરશે

જે બાબતો જીંદગીપર્યંત ક્રિયાઓ કરવાથી અને ઉપદેશ શ્રવણ કરવાથી મનુષ્યના લક્ષમાં નથી ઉતરતી તે આ પાઠમાળાના ભણવાથી જલદી સમજશે તેથી ભવિષ્યમાં ધર્મતત્વ સમજવું તેને સહેલુ થઈ પડશે.

અત્યાર સુધી જૈન બાળકેળવણી માટે લેવાએલા માર્ગો સુંદર નથી એમ કર્તાનું માનવું નથી. પણ તે ક્રમ જડમૂળમાંથી સ્થાન પામી શકે તેવા સંયોગોજ નથી. મા બાપો મૂળ અને વિધિ વિના કશું શિખવવા ઈચ્છતાં નથી. માટે એ સર્વ પ્રયત્નો વ્યર્થ છે. આ સહુથી ટુંકો માર્ગ યોજ્યો છે. જે વિદ્વાનો સંઘો અને અગ્રગણ્યગૃહસ્થો વિચારે, અને નિર્ણય કરે.

વિદ્યાર્થીની લાયકાત—ઉમર વર્ષ દશથી બાર, બુદ્ધિ ચંચળ, અભ્યાસમાં કાળજી, દૈનિક નિયમિત હાજરી, અભ્યાસ પૂરો થયા વિના ઘેર જવા નહિં ચાહનાર, અને શિક્ષકની શિખામણને આધીન રહેનાર.

[illegible]

પાઠશાળાની [illegible] વિચાર કરતા [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] શિક્ષણ પ્રણાલી માટે [illegible]

૧ વર્તમાન જૈન પાઠશાળાઓમાં જે ધાર્મિક શિક્ષણ અપાય છે તેનો કોઈપણ ચોક્કસ ક્રમ નથી. ધાર્મિક શિક્ષણ એટલે [illegible] ગોખાવવાનાં, જો કે આ બીન જરૂરનું નથી. [illegible] શ્રદ્ધા, વિવેક અને સદાચારને પોષણ મળે, બુદ્ધિ [illegible] એ જ ધાર્મિક શિક્ષણનો ખરો અર્થ છે તેનો અમલ તો ક્યાંય ગએ જોવાતો નથી.' જૈન શાળોપયોગી શિક્ષણમાળા ચોપડી ૧ પ્રસ્તાવના

'જીવન એ કાર્ય પરંપરા છે. કાર્ય એ વિચારોનું પરિણામ છે, વિચારો ભાવનાઓથી જન્મે છે અને ભાવનાનું ઘડતર શિક્ષણથી થાય છે.' સમાજને જે પ્રકારની ભાવનાવાળો ને પરિણામ કાર્યવાળો બનાવવો હોય તે પ્રકારનું શિક્ષણ આપવું જોઈએ' 'પ્રથમ તો એવી જાતની ધગશ ધરાવતી સંસ્થાઓજ ઓછી છે, ધગશવાળી સંસ્થાઓને જોઈએ તેવા શિક્ષકો મળતા નથી; જ્યાં એવા શિક્ષક છે ત્યાં તેમને કાંઈ કરવાની સંપૂર્ણ છુટ નથી, બીજી પાઠશાળાઓને તો તે સંબંધી કાંઈ વિચારજ નથી, તેઓ તો ઓછો પગાર આપવાની કાળજી રાખીને શિક્ષણ મેળવે છે અને સંતુષ્ટ થાય છે' ધાર્મિક શિક્ષક એટલે બધાનો ઓશીયાળો, પંદર કે વીસ રૂપિયા મેળવનાર પંતુજી. મતાધિકાર વિનાનો.'

જૈન જ્યોતિ-તંત્રી-ધીરજલાલ ટોકરશી.

તેઓએ છેલ્લી હદ સુધીની કથા સ્પષ્ટ કરી દીધી છે એથી વધારે કહેવાનું કાંઈ નથી સંઘના કારભારીઓ સાવધાન.

આ પાઠમાળાનો સંપૂર્ણ અભ્યાસ કરનાર દસ બાર વિદ્યાર્થીઓ વિદ્યાર્થીનીઓ હતી તેમાં બે વિદ્યાર્થીનીઓએ અભ્યાસ પૂરો કર્યો છે. પરન્તુ તેની પાછળ જે વિશેષ જ્ઞાન જરૂરી તે વિપરીત સંયોગોએ તેઓ લઈ શકી નથી, અને બાકી વિદ્યાર્થીનીઓને અપૂર્ણ રહેવાનાં કારણો–વડીલોની અજ્ઞતા, યોગ્ય અનુમોદન કે પ્રેરણાનો અભાવ, વડિલોની વિરૂદ્ધ શિખામણ, બેદરકારી, આળસુપણાને લીધે વિદ્યાર્થીનું અચોક્કસ માનસ, અંતે જતાં એટલું જણાવવું બસ છે કે પાઠમાળાના સંપૂર્ણ પાઠોની પ્રશ્નમાળાઓ મેટર ધાર્યા કરતાં વધી જવાથી રજુ કરી શકાઈ નથી, તેમજ પાઠમાળામાં સમાવેશીત કરેલા વિષયો વિષે પણ લખવાનું તેઓને મોકુફ રાખવું પડ્યું છે. આ પાઠમાળાનો સમાજ કેવો સત્કાર કરે છે તે ઉપરજ એની પછીની પાઠમાળાઓનું ઘડતર કરવું યોગ્ય સંભવે. સંપુર્ણ અભ્યાસ માટે ત્રણ વર્ષનો ક્રમ નિર્ધારેલો છે તે યથાક્રમ અમલમાં આવશે.

આ પુસ્તક મુદ્રિત કરાવવામાં શેઠ પોચીલાલ ડુંગરશીના ટ્રસ્ટીઓ **શાહ રતીલાલ કેશવલાલ** તથા **વાડિલાલ ડુંગરસી** તરફથી રૂ. ૨૫૧) આપવામાં આવ્યા છે.

આ સંબંધી પૂજ્ય મુનિ–મહારાજોને તથા વિદ્વાન જૈનબંધુઓને વિનંતિ છે કે આ પુસ્તકમાં કંઈ સુધારણા માટે સૂચનો હોય તો લખી મોકલે જેને બીજી આવૃત્તિ વખતે તે સંબંધી વિચારણા થાય સંવત ૨૦૦૬ ચૈત્ર સુદ ૧૦

શાહ વાડિલાલ ડુંગરશી શ્રી સંઘના વહિવટકર્તા.

✱ નવકાર પાઠાવલી ક્રમ. ✱

પાઠાંક	વિષયો
૧	પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વર અને તેના ગુણો.
૨	પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરના અતિશયોનાં વિવરણો.
૩	પરમેશ્વરના બાધક ૧૮ દૂષણો.
૪	પરોક્ષ પરમેશ્વર વિચાર અને તેમના ગુણો.
૫	ગુણ ઉત્પન્ન થવાનાં કારણો.
૬	દેવતત્વનાં બે પદોના વર્ણો અને ચિહ્નો.
૭	ગુરૂ તત્વ વિચાર સ્થાપના ઉત્થાપન મુદ્રાઓ.
૮	ગુરૂ સ્થાપના સૂત્ર-પાંચ ઇન્દ્રિયોની સમજણ.
૯	બ્રહ્મચર્ય પાલન માટે ગુપ્તિઓ-શાખાઓ.
૧૦	પંચ મહાવ્રત વિચાર
૧૧	પાંચ પ્રકારના આચારની સમજણ.
૧૨	પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનું વિવેચન.
૧૩	ઉપાધ્યાય પદના ગુણો આગમશાસ્ત્રનાં અંગ-ઉપાંગ સૂત્રનાં નામો
૧૪	સાધુપદ વિચાર અને તેમના ગુણો.
૧૫	સાધુપદ ગુણો અને સમજુતિ.
૧૬	સાધુઓને ઓળખવાનું નિશાન-કારણો.
૧૭	નિર્ગ્રંથ શ્રમણોના પ્રકાર અને કારણો.
૧૮	નિર્ગ્રંથ શ્રમણોના વંદન પ્રકાર-પ્રણિપાત દંડ સૂત્ર.
૧૯	ગુરૂનું મહત્વ.
૨૦	ગુરૂઓના પ્રકાર-વિનય વિધિ
૨૧	પાંચ પદોના પૂજ્યત્વ પ્રકાર-નિક્ષેપ સ્વરૂપ વિચાર.
૨૨	ગુરૂસ્થાપનાના પ્રકારો અને દ્રવ્ય ભાવનું સ્વરૂપ.
૨૩	શ્રમણ થવાનો હેતુ અને સંયમ તપની જરૂર.
૨૪	કર્મવ્યાખ્યા અને તેને ઉત્પન્ન થવાનાં કારણો.

નવકાર પાઠાવલી.

णिग्गंथ नायपुत्त समणस्स भगवओ
द्धमाण माहावीर सामिस्स ।।

पंचमंगलमहासुअहखंधसूत्त ।।

૧લો.

નવકાર પાઠાવલી.

णमो णिग्गंथ नायपुत्त समणस्स भगवओ वद्धमाण माहावीर सामिस्स ॥

पंचमंगलमहासुअक्खंधसूत्त ॥

પાઠ ૧લો.

[૧]સંસારનાં [૨]પુદ્ગલ સંયોગ જન્ય દુઃખમાંથી [૩]આત્મોદ્ધાર માટે [૪]આલંબન કરવા લાયક [૫]તત્વો ત્રણ છેઃ દેવ, ગુરૂ. અને ધર્મ.

નવકારનાં પહેલાં પાંચ પદોમાં બે તત્વો બતાવ્યાં છેઃ—
દેવ. ગુરૂ.

દેવ તત્વનાં પદ—બે નમો અરિહંતાણં, નમો સિદ્ધાણં.

ગુરૂ તત્વનાં પદ—ત્રણ, નમો આયરિયાણં, નમો ઉવજ્ઝાયાણં,
નમો લોએ સવ્વ સાહૂણં;

દેવઃ—દિવ્ય[૬] પ્રકાશમાન તે દેવ. દિવ્ય પ્રકાશ બે પ્રકારનો છેઃ—

૧. શરીર પ્રકાશ, ૨. આત્મપ્રકાશ.

૧ શરીર પ્રકાશઃ—જેમાં ભુવનપતિ વ્યંતર જ્યોતિષી અને સ્વર્ગના દેવોનો (વૈમાનિક) સમાવેશ થાય છે.

વાક્યાર્થઃ—નમો [૭]અરિહંતાણં, શત્રુને મારનારને નમસ્કાર થાઓ.

શત્રુઓ બે પ્રકારે છેઃ—૧ બાહ્યશત્ર ૨ અભ્યંતર શત્રૂ

બાહ્ય શત્ર—ચોર, લુંટારા, વિશ્વાસઘાતક, પ્રપંચી વિગેરે.

અભ્યંતર શત્રૂ—ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, મોહ; વિગેરે.

[illegible]

અરિહંત કેટલા ?—અનંત. [illegible]

[illegible] થયાના અને થવાના [illegible]

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં [illegible] તીર્થંકરાની [illegible]

અપેક્ષાથી અનંતાનંત

વર્તમાન અવસર્પિણિ કાળમાં [illegible]

વર્તમાન તીર્થની અપેક્ષાએ [illegible] અરિહંત.

જેઓ જન્મથી સ્વર્ગના દેવોને પૂજનીય [illegible]

આજ કયા અરિહંતનું શાસન છે ?

વર્ધમાન મહાવીર સ્વામિનું [illegible] જ્ઞાતપુત્ર મહા-

વીરસ્વામિ કહીએ છીએ.

અરિહંત એટલે ઈશ્વર બે પ્રકારે છે—૧ પ્રત્યક્ષ ૨ પરોક્ષ.

પ્રત્યક્ષ:—નજરે જોઈ શકાય તે, પરોક્ષ:—નજરે ન જોઈ

શકાય તે.

અરિહંત—એ પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વર છે. તેઓએ આપણને સમગ્ર જગતનું અને પરોક્ષ પરમેશ્વરનું જ્ઞાન કરાવ્યું માટે તેઓ પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વર છે, તેથી તેમનું નામ પહેલું બોલાય છે.

સિદ્ધ—એ પરોક્ષ પરમેશ્વર છે જે નજરે જોઈ શકાતા નથી. તેથી તેમને પછી નમસ્કાર થાય છે. કારણ ? પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વર થયા સિવાય કોઈ પરોક્ષ પરમેશ્વર થઈ શકે નહીં માટે.

અરિહંત શબ્દનાં જુદાં જુદાં રૂપો:—અરિહંત, અરહંત, અરહા, અરૂહા.

અરહંત—પૂજવા લાયક અરહા:—સર્વજ્ઞ બધુ જાણનાર અને જોનાર

અરૂહા:—આ દેહમાંથી મૃત્યુ પામ્યા પછી ફરી નહીં જન્મનાર.

અરિહંતના બાર ગુણો:—

બાર ગુણ અરિહંતના પહેલો [1]અપાયાપગમ છે, [2]જ્ઞાનાતિશય [3]વચનાતિશય [4]પૂજાતિશય ક્રમવાર છે.

આઠ પ્રતિહાર્ય:—

૧ અશોકવૃક્ષ[5] ૨ સુરપુષ્પવૃષ્ટિ[6] ૩ દિવ્યધ્વનિ[7] છે સાતમા
૪ ચામરાષ્ટક[8] ૫ હેમઆસન[9] રત્નજડિત સોહામણું;
તેજના અંબાર જેવું (૬) ભામંડળ[10] દીપે ઘણું;
ગગન ગુંજે (૭) દુંદુભિ[11] તેણે લોક આવે અતિ ઘણું;
મોતિમાળા લટકતી છે જાસુ ઉપર શોભિતી,
ત્રણ (૮) છત્રી સુંદર એક ઉપર એક એમ વિરાજતી;
પ્રકાશતાં સહુ આત્મશક્તિ દેવો પ્રકાશે બહારથી;
વિશ્વના કલ્યાણ માટે જાણજો સહૂએ ઇતિ;

શબ્દ વ્યાખ્યાઓ:—

(૧) સંસાર:—सम्यगाश्रीयते यस्मिन्तत् संसारः જેમાં ... અથવા सम्यगुच्यते ... આશ્રય-આશરો લેવાય તે સંસાર, અથવા सम्यगुच्यते ...

[illegible]

[illegible] હોય તેમ દેખાય છે. જેમ [illegible] વિગેરે પ્રકાશિત દીવા, રત્નો, આકાશમાં ચમકતા તારાઓ ચંદ્ર, દીપક વિગેરે.

(૭) આત્મપ્રકાશ—આત્મા ગુણોના વિકાસથી ઓળખાય છે. આત્મગુણો આ છે. જ્ઞાન–જાણવું, દર્શન–જોવું આંખથી અને આંખ વગર, ચારિત્ર–વર્તન, આચરણ, તપ–તપવું, [illegible] વીર્ય–શક્તિ બળ, મનબળ, વચનબળ અને કાયબળ. ઉપયોગ–આંખથી જોવું અને જ્ઞાનથી સમજવું. [illegible] ધ્યાન કરી શકાય, અહિં બતાવેલા ગુણોમાંથી જેની જે શક્તિ વધારે કામ કરતી હોય તેટલા તે પ્રકાશિત ગણાય અને તે તે શક્તિઓ જેટલું ઓછું કામ આપતી હોય તેટલી તે અપ્રકાશીત ગણાય. તીર્થંકરોમાં તે સર્વ પણ પ્રકાશમાન હોય છે તેથી તેઓ પરમેશ્વર કહેવાય છે તીર્થંકર સિવાય બીજાઓને પણ કેવળ જ્ઞાન અને દર્શન થાય છે તેઓ પણ આત્મપ્રકાશવાન્ હોય છે. પણ દેવપૂજાદિ શ્રેષ્ઠ ઐશ્વર્ય તેમને તીર્થંકરની માફક હોતુ નથી. તેઓ સામાન્ય કેવળીમુનિ મનાય છે.

(૮) અરિહંત—આ વાક્યમાં આવેલો ત આબુની પશ્ચિમ દક્ષિણે આવેલા પ્રદેશમાં બોલવાનો ચાલ છે એમ નાટ્યશાસ્ત્રના કર્તા ભરતનો મત

છે. તેથી સમજવું જોઈએ કે જૂના ગ્રંથાગમમાં વીર સંવત ૯૮૦ વર્ષે ગુજરાતની પશ્ચિમ પ્રદેશમાં વલ્લભી નગરના સમયે દાખલ થએલ છે. મૂળ શાસ્ત્ર આરઠા છે.

(૯) વીતરાગ—विगतो रागः यस्मात् सः वीतरागः—જેનામાંથી રાગ ગતો દૂર થયો હોય તે વીતરાગ, તેને ઓળખવાની બાહ્ય નિશાનીઓ—શરીરે શણગાર પહેરેલા ન હોય અને રાગનું મૂર્ત સ્વરૂપ સ્ત્રી સાથે ન હોય.

(૧૦) જિનઃ—रागद्वेषादि शत्रून् जयतीति जिनः—રાગ દ્વેષ વિગેરે અંતર શત્રુને જિતે તે જિન.

(૧૧) અરિહંતઃ—अरिं हन्तीति अरिहंतः—શત્રુઓનો નાશ કરે તે અરિહંત.

(૧૨) સર્વજ્ઞઃ—सर्वं जानातीति सर्वज्ञः—વિશ્વ-જગતના ચરાચર પદાર્થોને જાણે તે સર્વજ્ઞ.

(૧૩) તીર્થંકરઃ—तीर्थं करोतीति तीर्थंकरः—તીર્થ એટલે ધર્મ મર્યાદાના નિયમોને ઘડનાર તે તીર્થંકર.

(૧૪) ઐશ્વર્યઃ—ઐશ્વર્ય-શોભા, શોભા બે પ્રકારે, બાહ્ય દેખાય તેવી અને અભ્યંતર આત્મગુણોનો વિકાસ. બાહ્ય શોભા આઠ મહાપ્રતિહાર્યો સદા હોય, દેવો અને ઇંદ્રો સેવા માટે આવવું જવું અને રહેવું. પાંત્રીસ ગુણ યુક્ત વાણી હોવી વિગેરે, અભ્યંતર શોભા-જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર વીર્ય તપ ઉપયોગ સંપૂર્ણ હોવું.

(૧૫) ભૂતકાળ—ગયેલો કાળ, (૧૬) ભવિષ્ય કાળ-હવે પછી આવતો કાળ. (૧૭) વર્તમાન કાળ-ચાલુ કાળ. (૧૮) ભરતક્ષેત્ર-એટલે હાલની નિશાળોમાં શિખવાની સમસ્ત પૃથ્વીની ભૂગોળ તે જ ભરત ક્ષેત્ર. (૧૯) ઐરવત ક્ષેત્રઃ—ભરતના જેટલા જ વિસ્તારવાળું જંબૂદ્વિપની ઉત્તરે આવેલું ક્ષેત્ર-ભૂગોળ. આ બન્ને ક્ષેત્રો જંબૂદ્વિપની ઉત્તર અને દક્ષિણ છેડે છે. આ બન્ને ક્ષેત્રોમાં કાળ પરિવર્તનથી સ્થિતિ પરિવર્તન થય છે

(૨૦) મહાવિદેહ ક્ષેત્રઃ—જંબૂદ્વિપની મધ્યમાં આવેલો એક વિશાળ ભૂમિ ભાગ, શિક્ષકે વિદ્યાર્થી સાથે નકશાઓ બનાવી સમસ્ત ભૂગોળનો આછો ખ્યાલ વિદ્યાર્થીને આપવો.

(૨૧) અનંત—જેનો છેડો ન આવે તે, અનંતાનંત-પારાવાર જેનો બીલકુલ પાર ન આવે તે.

[illegible]

... ઉત્સર્પિણી કાળ [illegible] ... [illegible] ... [illegible] ... કાળચક્ર [illegible] ... (૨૪) આગમ—ફર ગર્ભ. (૨૫) આતમ—આપત્તિ, દુઃખ, કર્મ. (૨૬) અશોક વૃક્ષ—આસોપાલવનું ઝાડ, અચિંત્ય—ઉત્કૃષ્ટ શક્તિ, (૨૭) ... દેવોએ બનાવેલી આજુ બાજુ ... (૨૮) દિવ્યધ્વનિ—અચિંત્ય શક્તિવાળી વાણી (૨૯) ... બાર ચામરો. ઉપદેશ માટે તીર્થંકરને જેમના દેવોએ બનાવેલા સમવસરણમાં તેઓ પૂર્વ બાજુ બેસે ત્યારે બાકી રહેલી ત્રણ બાજુ દેવો તેમના જેવી ત્રણ મૂર્તિઓ સ્થાપે છે. અને ... બન્ને બાજુ ચામર ઢાળી દેવો સેવા કરે છે તેથી ... ચામર બાર હોય છે, (૩૦) હેમ આસન—સોનાનું ... (૩૧) અંબાર—સમુદ્ર—ઢગલો. (૩૨) ... તેનું તેજ. (૩૩) ગગન—આકાશ. (૩૪) [illegible]

મનોયત્ન

(૧) શરીર પ્રકાશ દેવો સિવાય [illegible] શરીરમાં દિવ્ય પ્રકાશ હોય તેની સાબીતી [illegible] સાંભળી છે?

(૩) આત્મ પ્રકાશ [illegible] આત્મ પ્રકાશ છે?

[illegible]

(૩૮) કેટલામા [illegible] (૩૯) કેટલામી [illegible] તીર્થંકર [illegible] (૪૦) અરિહંતો [illegible] ક્યાં [illegible] (૪૧) અરિહંતો સાહેબે [illegible] શરીર [illegible] (૪૨) શું અરિહંત ને આકાર સાકારને માનો છો કે નિરાકારને? (૪૩) શું તમે નિરીશ્વરવાદી એટલે ઈશ્વર નથી એમ કહો છો? (૪૪) ઈશ્વર કેટલી જાતના હશે? (૪૫) ઈશ્વર એકજ હશે કે જુદા જુદા? (૪૬) અરિહંત મૃત્યુ પછી ફરીને ન જન્મે એવું બતાવનારો કયો શબ્દ છે? (૪૭) આખા જગતનું જ્ઞાન તેમનામાં છે એવું બતાવનાર કયો શબ્દ છે? (૪૮) કેવા શત્રુઓને જીતવાથી અરિહંત કહેવાય? (૪૯) જન્મથીજ અરિહંત છે એવું લોકો શી રીતે જાણે? (૫૦) અરિહંતમાં બાર ગુણ ક્યારે ઉત્પન્ન થાય. (૫૧) પરમેશ્વર અથવા અરિહંત જગત્ ન રચી શકે તો શા માટે પૂજો છો?

——— (૦) ———

પાઠ ૨ જો.

પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરના પૂર્વાવસ્થાનાં નિશાનો.

અરિહંત એટલે તીર્થંકર તેઓ પણ મનુષ્યજ હોય છે છતાં તેમનામાં જે તફાવત હોય છે. તે આ પ્રમાણેઃ— (૧) જન્મથીજ શરીર ઉત્તમ રૂપવાળું અને સુગંધીત પરસેવો અને મેલ રહીત હોય. (૨) રોગ થાય નહી (૩) શ્વાસોશ્વાસ દુર્ગંધ રહિત હોય, ૪) આહાર નિહાર કોઈ જોઈ શકે નહીં, ૫) બુદ્ધિ તથા સાંભળવાથી થતું જ્ઞાન મતિજ્ઞાન—ઈંદ્રિઓ અને મનથી થતુ જ્ઞાન, અને શ્રુતજ્ઞાન—જગતનાં માણસોથી શ્રેષ્ટ હોય અને વધારામાં તેઓ પૂર્વ જન્મમાં સ્વર્ગના દેવ હતા. તે વખતે તેમને અવધિ નામે જ્ઞાન હોય છે તે બીજા દેવોને મૃત્યુ વખતે નાશ પામી જાય છે પણ જે ત્યાંથી મૃત્યુ પામી તીર્થંકર તરીકે જન્મે છે તેમનું એ જ્ઞાન કાયમ રહે છે. તેથી તીર્થંકરો

ત્રણ જ્ઞાન સુદ્ધાં હોય છેઃ—મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન. આ જ્ઞાનોને લીધે તેઓને બીજાની માફક નિશાળે ભણવાની જરૂર હોતી નથી. પહેલાં ગણાવેલા બાર ગુણો તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા પછી ઉત્પન્ન થાય છે. પણ આ ગુણો જન્મથી હોય છે. તેથી એને ચાર જન્મ જાત મૂળ અતિશય ગણેલા છે.

મનોયત્નઃ—

(૧) તીર્થંકરનું શરીર મેલ વિનાનું રહેવાનું કારણ શું? (૨. જો પરસેવો થાય તો શું પરિણામ શરીર ઉપર થાય? (૩) તીર્થંકરનું રૂપ શાથી જીવતાં સુધી સુંદર રહી શકે? (૪) રોગ ન થવાનું કારણ શું? ૫) મતિજ્ઞાન શાથી કહેવાય? (૬) શ્રુતજ્ઞાનનો શબ્દાર્થ શો થાય? ૭) અવધિજ્ઞાનથી શાનું જ્ઞાન થતું હશે? (૮) મહાવીર ભગવનના જીવનમાં એવી કોઈ વાત તમે સાંભળી છે કે જેમાં ભગવાનને અવધિજ્ઞાન હતું તેની આપણને ખાત્રી થતી હોય. (૯) મહાવીર ભગવાનના જીવનમાં તેમના મા—બાપે તેમને નિશાળે ભણવા મોકલેલા તે વાત તમે જાણો છો? (૧૦) ભગવાનના શ્વાસોશ્વાસ દુર્ગંધ રહિત શાથી હોય?

———(૦)———

પાઠ ૩જો

પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વરતાની ખાતરી કરવાનાં નિશાનો.

પ્રત્યક્ષ પરમેશ્વર અરિહંત અઢાર દૂષણ વિનાના હોય તે આ પ્રમાણેઃ—

અંતરાય પંચક—[1]દાનાંતરાય [2]લાભાંતરાય [3]ભોગાંતરાય [4]ઉપભોગાંતરાય [5]વીર્યાંતરાય.

હાસ્યષટ્કઃ—હોય નહીં [6] હાંસી—મશ્કરી કરે નહીં [7]રતિ-પ્રીતિ કરે નહીં, અરતિ—અપ્રીતિ કરે નહીં, [9]ભય રાખે નહીં,

[૧૦]શોક કરે નહીં, [૧૧]દુગંછા કરે નહીં, [૧૨]અવિરતિ-વ્રત નિયમ વિનાના હોય નહીં, [૧૩]રાગી-મોહ રાખનાર હોય નહી, [૧૪]દ્વેષ-ઝેર રાખે નહીં, [૧૫]કામ કોઇપણ પ્રકારની ઇચ્છા હોય નહીં, [૧૬]મિથ્યાત્વ-અસત્ય માન્યતા ઉપર શ્રદ્ધા હોય નહીં, [૧૭]અજ્ઞાન હોય નહીં, [૧૮]નિંદ્રા-ઉંઘ કરે નહીં, અહિં બતાવેલા અઢાર અવગુણોમાંથી કેટલાક જન્મથી હોતા નથી, અને કેટલાક શ્રમણ થયા પછી હોય નહીં. સંપૂર્ણ અવગુણો કેવળજ્ઞાન પછી ન હોય.

મનોયત્નઃ—

(૧) દાનમાં હરકત તીર્થંકરને ન થાય તેનું કારણ શું ? (૨) લાભાંતરાય શબ્દનો અર્થ શું થાય? (૩) ભોગ શબ્દનો અને ઉપભોગ શબ્દનો અર્થ શું ?, (૪) વીર્ય એટલે શું ?, (૫) મહાવીર ભગવાનના કે બીજા કોઈ તીર્થંકરના જીવનવૃત્તાંતમાંથી તેઓ ભય વિનાના હતા તેવી વાત તમે કહી શકો છો ? (૬) મહાવીર ભગવાનનામાં શોક બીલકુલ નહોતો તેનો દાખલો આપો, (૭) તીર્થંકરો વ્રત વિનાના ન હોય તેનો દાખલો આપો (૮) મિથ્યાત્વ ઉપર શ્રદ્ધા કે માન્યતા ન હોવાનો મહાવીર જીવનમાંથી દાખલો આપો (૯) તીર્થંકરને ઉંઘ બીલકુલ ન આવે તેનું કારણ કહો ?, (૧૦) મહાવીર ભગવાન જ્ઞાની હતા તેની ખાત્રી તેમના જીવન-ચરિત્રમાંથી આપો. (૧૧) દ્વેષ ન રાખે તે શું સત્ય કહી શકે છે ? (૧૨) દ્વેષ વિના સત્ય કહેવાનો મહાવીર જીવનમાંથી દાખલો આપો. (૧૩) માને પેટે જન્મે તે પરમેશ્વર કેમ થઈ શકે ? (૧૪) મહાવીર ભગવાનને લાભાંતરાય નહોતો તેની તેમના જીવનમાંથી ખાત્રી આપો (૧૫) મહાવીર ભગવાનને ઉપભોગાંતરાય નહોતો તેનો તેમના જીવનમાંથી દાખલો આપો.

—— (૦)

પાઠ ૮મો.

પરોક્ષ પરમેશ્વર-સિદ્ધ.

નમો સિદ્ધાણં:—સિદ્ધ ભગવાનને નમસ્કાર થાઓ.
સિદ્ધોના આઠ ગુણ છે તે આ પ્રમાણે:—

(૭) સિદ્ધોમાં અને અરિહંતોમાં ફેર શો ? કેવો પરમેશ્વર કેવા હોય ? (૮) જો પરમેશ્વર એમ ન કરે તો પરમાત્માનું શું [illegible] ? (૯) ખરો પરમેશ્વર કોને કહેવાય ? (૧૦) સિદ્ધોનું રૂપ આપણી નજરે [illegible] હોય. (૧૧) અરિહંતોના આહાર [illegible] ? [illegible] રૂપ [illegible] મન [illegible] ખાતાનું નામ [illegible] ?

—(०)—

પાઠ ૬ ઠો.

દેવ તત્વનાં બે પદોના વર્ણો—રંગ અને તેના હેતુઓ

૧ ઉજ્વલ—શ્વેત, ધોળો ૨ રક્ત—લાલ, રાતો.

૧ અરિહંતનો વર્ણ—ચંદ્ર કિરણોના જેવો ઉજ્વલ અને મનોહર શુભ્રવર્ણો છે.

૨ સિદ્ધનો વર્ણ—લાલ છે.

આ બન્ને રંગો પસંદ કરવાનું કારણ:-

આત્મા અથવા જીવ પોતાના મૂળ સ્વરૂપમાં ઉજ્વળ-ધોળો છે. અને તેના મૂળ સ્વભાવના ગુણો ચિત્તને શાંતિ આપનાર છે. વળી તે ચંદ્ર પ્રકાશવત્ ઉજ્વલ મનોહર છે. અરિહંતો જ્યારે હોય તે વખતે તેમના સમાગમમાં જનાર દરેક પ્રાણી સમ્યક્ત્વ [illegible] ત્યારે આત્મોપાસનાના કાળની સ્વચ્છ દશામાં બેસવાનું હોવાથી [illegible] શાંતિ મળે છે અને અરિહંતોના અતિશયના પ્રભાવથી જાતિ વૈરવાળાં પ્રાણીઓ ભેગાં થતાં હતાં. [illegible] તેથી તેમની પાસે આવનારનું મન અને શરીર શાન્ત થાય છે, તેથી અરિહંતનો વર્ણ શ્વેત અને શાંત છે.

૨ સિદ્ધનો વર્ણ લાલ પસંદ કરવાનું કારણ:—

સુવર્ણ ધાતુ ખાણમાં પડેલી મેલી હોય છે. તેનો મેલ સાફ કરવા અગ્નિમાં તપાવવી પડે છે અને મેલ બાળી નાખવા માટે ક્ષાર નાખવો પડે છે. ત્યારે તે ચોખ્ખી થાય છે. શોધેલી ચોખ્ખી સુવર્ણ ધાતુનો રંગ સ્વભાવતઃ લાલ હોય છે તેમ.

આત્મા રૂપ ખાણમાં પડેલી મેલી ધાતુ પણ નિયમાદિ રૂપ તાપમાં પડે. અને ક્ષમારૂપ ક્ષાર પડતા છતાં જ્યારે સ્થિતિમાં રહે તો કર્મ

(૬) સિદ્ધોમાં અને અરિહંતોમાં ફેર શો ? (૭) પરમેશ્વર કોણ હોય ? (૮) જો પરમેશ્વર કૃપા ન કરે તો પાપકાર્યનું શું ફળ કરે ? (૯) ખરો પરમેશ્વર કોને કહેવાય ? (૧૦) સિદ્ધોનું રૂપ શાથી નહીં હોય. (૧૧) અરિહંતો આહાર કયા કર્મથી પચાવે છે ? (૧૨) રૂપ કર્મ મન વચન કાયાનું બળ અટકાવી શકતું નથી ?

———(૦)———

પાઠ ૬ ઠ્ઠો.

દેવ તત્ત્વનાં બે પહેલા વર્ણો—રંગ અને તેના હેતુઓ

૧ ઉજ્જ્વલ–શ્વેત, ધોળો   ૨ રક્ત–લાલ, રાતો.

૧ અરિહંતનો વર્ણ—ચંદ્ર કીરણોના જેવો ઉજ્જ્વલ અને શીતલ ગુણવાળો છે.

૨ સિદ્ધનો વર્ણ—લાલ છે.

આ બન્ને રંગો પસંદ કરવાનું કારણ:-

આત્મા અરિહંત દશા પોતાના મૂળ સ્વરૂપમાં રહેલ જગતનો છે. અને તેના મૂળ સ્વભાવના ગુણો શાંતિ આપનારા છે. તેથી તેને ચંદ્ર પ્રકાશવત્ ઉજ્જ્વલ માનેલ છે. અરિહંતો જ્યારે હોય તે વખતે તેમના સમવસરણમાં જનાર દરેક પ્રાણીને સમવસરણ દેવો બનાવે ત્યારે આજુબાજુના ગઢની સુખ છાયામાં બેસવાનું હોવાથી બાળ તાપથી શાંતિ મળે છે અને અરિહંતોના આત્મપ્રભાના તેજથી શાંતિ વરતાવાથી પ્રાણીઓ આનંદ હોવા છતાં, શાંત ચિત્તે બેઠેલાં કોઈ કોઈને બાધ કરતા નથી. તેથી તેમની પાસે આવનારનું મન અને શરીર શાન્ત થાય છે. તેથી અરિહંતોનો વર્ણ શ્વેત અને શીતલ છે.

૨ સિદ્ધનો વર્ણ લાલ પસંદ કરવાનું કારણ:—

સુવર્ણ ધાતુ બહુના મેલથી મેલી હોય છે. તેમાંનો મેલ સાફ કરવા અગ્નિમાં તપાવવી પડે છે અને મેલ બાળી નાખવા માટે ક્ષાર નાખવો પડે છે. ત્યારે તે ચોકખો થાય છે. ચોકખી થયેલી સુવર્ણ ધાતુનો રંગ ચકચકાટ લાલ હોય છે તેમ.

આત્મા રૂપ અનાદિમાં મેલી મેલી ધાતુ ધર્મ નિયમાદિ રૂપ તાપમાં પડે. અને દુઃખરૂપ ક્ષાર પડવા છતાં તેજ સ્થિતિમાં રહે તો કર્મ

કેમ થતાં હશે ? (૩) અરિહંત ભગવાન પાસે જનારને જીવનબળ જતો રહે છે તેનો કોઇ દાખલો તીર્થંકરોના ચરિત્રમાંથી સાંભળ્યો છે ? (૪) સિદ્ધોનો આત્મા તપેલા સુવર્ણ જેવો ચકચકિત અને શાસ્ત્ર શાથી માન્યો હશે ? (૫) તમે ધર્મચક્ર કોઇ મૂર્તિમાં કે સ્તંભો ઉપર કે આગમ પટમાં જોયું છે ?

——— (૦) ———

પાઠ ૭મો

તત્વ વિચાર અને સ્થાપન મુદ્રા તથા ઉત્થાપન મુદ્રાઓ

। આયરિયાણું:—આચાર્ય ભગવાનને નમસ્કાર થાઓ

શાસ્ત્રમાં બતાવે । ધર્માચારો પ્રમાણે આચરણ કરે અને બીજાને શિખવે તથા ઉપદેશે તે આચાર્ય.

ધર્માચારોની મર્યાદાનું સંરક્ષણ કરે તે આચાર્ય, મુખ્ય ધર્માધ્યક્ષ, ધર્મના ઉપરિ, જેમના હુકમ પ્રમાણે સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ ચાલવું જોઈએ, કોઇ પણ ધર્મક્રિયા તેમની સમક્ષ કરવી જોઈએ. પણ તેઓ ન હોય તો પોતાના આસનથી સાડા હાથ દૂર નવકારવાળી કે કોઇ પણ ચારિત્રનું ઉપકરણ મુકી પહેલો નવકાર-મન્ત્ર અને પછી ગુરૂસ્થાપના સૂત્ર બોલી છત્રીસ ગુણોનો આરોપ સ્થાપન મુદ્રાથી કરી પછી પોતાને જે ક્રિયા શરૂ કરવી હોય તે કરવી જોઇએ.

સ્થાપન મુદ્રા—આહ્વાન મુદ્રા.

પોતાના જમણા હાથની કોણી પેટ ઉપર રાખી હાથની હથેળી સ્થાપના સામે ધરી. નવકારમન્ત્ર અને સ્થાપના સૂત્ર બોલવાથી ગુરૂસ્થાપના થાય છે.

ઉત્થાપન મુદ્રા—વિસર્જન મુદ્રા.

જે પ્રમાણે સ્થાપના કરતી વખત હાથ રાખ્યો હતો તે પ્રમાણે હાથ રાખી હથેળી પોતાના મુખ સામે રાખી નવકારનો પાઠ બોલી જવાથી ઉત્થાપન થાય છે તે ક્રિયા પૂરી થઇ ગયા પછી કરવી.

શબ્દાર્થ.

ધર્માચારો-ધર્મના આચાર. મર્યાદા-મલાજો સમક્ષ-રૂબરૂ
આચરણ-વર્તન સંરક્ષણ-બરોબર રખવાળુ મુદ્રા-આકાર
આહ્વાન-બોલાવવું, આમંત્રણ કરવું. વિસર્જન-વિદાયગિરિ આપવી

મનોયત્ન:—

(૧) આચાર્ય કોને કહેવાય ?, (૨) આપણા સમસ્ત જૈન ધર્માનુયાયી મુખ્ય ધર્માચાર્ય કોણ ? (૩) સ્થાપના શા માટે કરવી જોઈએ (૪) શું વિરહમાન જિનની સ્થાપના કરો તો ન ચાલે ? [illegible] સ્થાપના શેની થઈ શકે ? (૬) સાધૂ સાધ્વી સ્થાપના કરવા લાય છે એવું સૂચવતો કોઈ શબ્દ તમે તમારા બોલવા ચાલવામાં વાપ છો ? સાધૂ સાધ્વીઓની સ્થાપના શાથી થાય ?, (૮) મનના સં લ્પથી કરેલુ આહ્વાન અને વિસર્જન કાંઇ લાભકર્તા થાય ખરૂં ?

———(૦)———

પાઠ ૮મો.

આચાર્ય-ગુરૂના ગુણો, ગુરૂસ્થાપના સૂત્ર.

છંદ-આર્યા

પંચિંદિય સંવરણો: પાંચ ઇન્દ્રિઓને વિષયો તરફ જતી રોકનાર પાંચ ઇંદ્રિઓ આ પ્રમાણે:— **૧ સ્પર્શેન્દ્રિય સંવરણ**—ચામડીના આઠ સ્પર્શથી ઉત્પન્ન થતી કઠોર કોમળ આદિની વિચારણાને રોકનાર.

૨ રસેન્દ્રિય સંવરણ:—જીભના સ્વાદ, ખાટૂ, ખારૂ, તીખુ, ગળ્યુ, કડ કષાયેલું વિગેરે તરફ પ્રીતિ અપ્રીતિને રોકનાર.

૩ ઘ્રાણેંદ્રિય સંવરણ:—સુગંધ અથવા દુર્ગંધ તરફ પ્રેમ કે તિરસ્કાર નહીં બતાવનાર.

૪ ચક્ષુરેંદ્રિય સંવરણ: આંખોના વિષય સારી ખોટી આકૃતિ તરફ [illegible] કે તિરસ્કાર નહીં કરનાર.

૫ શ્રોતેંદ્રિય સંવરણ: સુંદર સંગીત કે ખરાબ વાણી તરફ પ્રેમ કે [illegible] નહીં બતાવનાર.

મનોયત્ન:—

[illegible] (૨) ઇન્દ્રિઓના વિષયોને ન રોકીએ [illegible] નિરર્થકની બાબ કામ તો [illegible] નહીં।

[illegible]

પાઠ ૯મો.

તહ નવ બિહ બંભચેર ગુત્તિ ધરોઃ તથા નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્ય ગુપ્તિને ધારણ કરનાર.

નવ બ્રહ્મચર્ય ગુપ્તિઓ આ પ્રમાણેઃ—

૧ **વસતિ ગુપ્તિઃ**—જ્યાં સ્ત્રી, પુરૂષ, પશુઓ અને નપુંસકો રહેતા હોય તેની જગ્યામાં રહે નહીં.

૨ **કથા ગુપ્તિઃ**—સ્ત્રીએ પુરૂષની અને પુરૂષે સ્ત્રીની વાતો કરવી નહીં. અથવા એકાન્તે વાત કરે નહીં.

૩ **આસન ગુપ્તિઃ**—સ્ત્રીએ પુરૂષના અને પુરૂષે સ્ત્રીના બેસવા સુવાના પાટ પાટલા વિગેરે હોય ત્યાં તેના ઉઠયા પછી અડતાલીસ મિનિટ સુધી બેસે નહીં.

૪ **રૂપગુપ્તિઃ**—સ્ત્રી પુરૂષનાં અને પુરૂષ સ્ત્રીના અવયવો સરાગ દૃષ્ટિથી જુએ નહીં,

૫ **ક્રિડાસ્થાન ગુપ્તિઃ**—સ્ત્રી પુરૂષો જ્યાં રમતા હોય ત્યાં ભીંત કે પડદાને આંતરે રહે નહીં;

૬ **પૂર્વભોગ ગુપ્તિઃ**—બ્રહ્મચર્ય લીધા પહેલાં સ્ત્રી પુરૂષે જે જે રમતો કરી હોય તે સંભારવી નહીં

૭ **સ્નિગ્ધાહાર ગુપ્તિઃ**—બહુ રસ પોષક ખોરાક ખાય નહીં.

૮ **અત્યાહાર ગુપ્તિઃ**—સુક્કું પણ અકળાતુ ખાય નહીં.

૯ **વિભૂષા ગુપ્તિઃ**—શરીર સુશોભિત દેખાય તેવું કરે નહીં. આ ગુપ્તિમાંહે ત્યાગી બ્રહ્મચારીને સ્નાનથી શરૂ કરીને શરીર શોભાવવાની બધી ક્રિયા કરવાની મનાઇ છે.

ચઉવિહ કસાય મુક્કોઃ—ચાર પ્રકારના કષાયોને છોડી દેનાર;

કષાયો—આત્મ ગુણાન્ કષન્તીતિ કષાયાઃ આત્મ ગુણો ઉપર ફટકો મારે તે કષાય. અથવા આત્માને સંસારમાં ખેંચી જાય તે કષાય—ક્રોધ, માન, માયા, લોભ

ઇઅ અઠ્ઠારસ ગુણેહિં સંજુત્તો—આ અઢાર ગુણોથી યુક્ત.

મનોયત્નઃ—

(૧) નવ બ્રહ્મચર્ય ગુપ્તિનાં નામો કયાં ? (૨) ગુપ્તિઓ ન પાળે તો શું થાય ? (૩) પૂરેપૂરી નવે ગુપ્તિઓ કોને કોને પાળવી જોઇએ ? (૪) નવે ગુપ્તિના નામોના અર્થ શું ?

૧ ઇર્યા સમિતિ રસ્તે ચાલતાં જોઈને અહિંસા પૂર્વક ચાલવું, બેસવું, ઉઠવું અને સુવું વિગેરે ઉ. **ક્ષુલ્લક મુનિ**

૨ **ભાષા સમિતિ**—વિચારીને કોઇને પણ હાની ન થાય તેમ બોલવું. ઉ૦—**અલવરના ભૈરવ શાહ.**

૩ **એષણા સમિતિ**—ભિક્ષા દોષ વગરની લેવી. ઉ —**ગૌતમ સ્વામિ.**

૪ **ભંડમત્ત આદાન નિક્ખેવણ સમિતિ**—પોતાને વાપરવાનાં વાસણો અને માત્રકપાત્રો, વસ્ત્રાદિ ઉપકરણો વિગેરે અહિંસા પૂર્વક લેવાં મુકવાં ઉ૦—**વલ્કલ ચીરીરાજા.**

૫ **પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ**—નિર્જીવ સ્વચ્છ જગ્યા હોય ત્યાં થુંકવું, પાણી રેડવું, ઝાડે કે પેસાબે જવું વિગેરે, ઉ૦—**ઢંઢણ ઋષિ.**

ત્રણ ગુપ્તિઓ આ પ્રમાણે—

મનોગુપ્તિ:—આર્તધ્યાન કે રૌદ્ર ધ્યાનથી મનને અટકાવવુ, ઉ૦ રોગીનું દારૂડીઓ.

વચનગુપ્તિ:—જેનાથી હિંસા કલેશ વિગેરે ન થાય તેવી હિત મિત અને સત્ય વાણી બોલવી. ઉ નેપોલીયન બોનાપાર્ટ.

કાયગુપ્તિ:—શરીરને સાધ્વાચાર મુજબ બે દરકારીથી હલનચલન કરવું. ઉ૦ ચોદ્ધો બ્રહ્મચારી ઉ૦ દારૂડીઓ, વંકચૂલ.

ઉપલી આઠ બાબતોને શાસ્ત્રમાં આઠ **પ્રવચન માતાને** નામે ઓળખાવી છે.

છત્તીસ ગુણો ગુરૂ મજ્ઝ:—આ છત્રીસ ગુણવાળા મારા ગુરૂ છે.

ઇતિ સ્થાપના સૂત્ર વિવરણ સમાપ્ત.

શબ્દાર્થ.

ઉપકરણ—સાધન ગુપ્તિ—ગોપવવુ, છુપાવવું. આર્ત—શરીરની પીડાથી ઉત્પન્ન થએલી વિચારમાળા. રૌદ્ર—મનની પીડાથી ઉત્પન્ન થએલી વિચારમાળા.

પ્રવચન શાસ્ત્ર આગમ શાસ્ત્રને ઉત્પન્ન કરનારી માતા.

આ પાઠ માટે શિક્ષકે પ્રશ્નો ઉપજાવવા અને વિદ્યાર્થીને થએલા જ્ઞાનની ખાત્રી કરવી.

———(૦)———

અભ્યંતર તપ—૭ પ્રકારે થાય છે તે આ પ્રમાણે:—

૧ **પ્રાયશ્ચિત્ત તપ**—થએલા પાપનું શાસ્ત્રના પ્રમાણે ગુરૂના કહેવા મુજબ તપ કરવું તે.

૨ **વિનય તપ**—કઠોર શાસન સામે નમ્રતા વિવેક સહનશીલતા રૂપ તપ. ઉ૦ ચંડરૂદ્રશિષ્ય

૩ **વૈયાવૃત્ય** તપ:—ઘરડા વિદ્વાન્ વડિલ રોગી બાલક વિગેરેની સગવડો સાચવવી. ઉ૦—**બાહુબલી.**

૪ **સ્વાધ્યાય તપ**—ભણેલો અભ્યાસ પુનરાવર્તન કરવો. ઉ૦ - **માષતુસમુનિ.**

૫ **ઉત્સર્ગ તપ**—શરીર વચન અને મનની હલનચલન ક્રિયા બંધ કરીને ધ્યાન કરવું ઉ૦ **સુદર્શન શેઠ**

૬ **ધ્યાન તપ**—કોઈ પણ ક્રિયાને બંધ કર્યા વગર ધ્યાન એક ચિત્તતા કરવી ઉ૦ **સતીસુભદ્રા**

તપ કરવો કરાવવો કરતાને ઉત્તેજન આપવું અને તપસ્વીનો સત્કાર કરવો બાલ્યકાર તપ કરનાર ખિમ ઋષિની વાત સાંભળો.

૫ **વીર્યાચાર**—પોતાનું ધનબળ, બુદ્ધિબળ, પક્ષબળ, શરીરબળ જ્ઞાનબળ વાણીબળ, સત્તાબળ વિગેરેને સદ્ધર્મ કાર્યમાં વાપરવાં જેમ **અલવરના ભૈરવશાહ કચ્છ ભદ્રેશ્વરના જગડુશાહ, ખંભાતના વિજયપાલ અને રાજપાલ દીલ્હીમાં સમરાશાહ અને સારંગશાહ અને સોરઠના સુબા—સજજનસિંહ વિગેરે.**

મનોયત્ન:—

(૧) આચાર એટલે શું ?. (૨) પાંચે આચારોના શબ્દાર્થ કરો. (૩) જ્ઞાનાચારનાં કામો કરનારની વાતો કહો, (૪) સતી સુભદ્રાને ધ્યાન તપથી શું લાભ થયો ?. (૫) સુદર્શન શેઠે ઉત્સર્ગ તપ શી રીતે કર્યો ? (૬) માસતુસ મુનિને સ્વાધ્યાય તપથી શો લાભ થયો ! (૭) બાહુબલી રાજાએ કોની અને કેવી ચાકરી કરી હતી ? (૮) સમરાશાહ જગડુશાહ અને ભૈરવશાહે વિજયપાલ રાજપાલે ધનબળથી શું શું કામો કર્યાં હતાં ?, (૯) સત્તાબળથી કોણે શું કર્યું હતું ?

———(૦)———

પાઠ ૧૨મો.

પંચ સમિઓ તિગુત્તો: પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ યુક્ત.
પાંચ સમિતિઓ આ પ્રમાણે:—

૧ ઇર્યા સમિતિ રસ્તે ચાલતાં જોઈને અહિંસા પૂર્વક ચાલવું, બેસવુ ઉઠવું અને સુવું વિગેરે ઉ. ક્ષુલ્લક મુનિ
૨ ભાષા સમિતિ—વિચારીને કોઇને પણ હાની ન થાય તેમ બોલવુ ઉ૦—અલવરના ભૈરવ શાહ.
૩ એષણા સમિતિ—ભિક્ષા દોષ વગરની લેવી. ઉ —ગૌતમ સ્વામિ
૪ ભંડમત્ત આદાન નિક્ખેવણ સમિતિ—પોતાને વાપરવાનાં વાસણ અને માત્રકપાત્રો, વસ્ત્રાદિ ઉપકરણો વિગેરે અહિંસા પૂર્વક લે મુકવાં ઉ૦—વલ્કલ ચીરીરાજા.
૫ પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ—નિર્જીવ સ્વચ્છ જગ્યા હોય ત્યાં થુંકવુ પાણી રેડવું, ઝાડે કે પેસાબે જવું વિગેરે, ઉ૦—ઢંઢણ ઋષિ.
ત્રણ ગુપ્તિઓ આ પ્રમાણે—
મનોગુપ્તિ:—આર્તધ્યાન કે રૌદ્ર ધ્યાનથી મનને અટકાવવુ, ઉ૦ રોગી દારૂડીઓ.
વચનગુપ્તિ:—જેનાથી હિંસા કલેશ વિગેરે ન થાય તેવી હિત મિત અ સત્ય વાણી બોલવી. ઉ નેપોલીયન બોનાપાર્ટ.
કાયગુપ્તિ:—શરીરને સાધ્વાચાર મુજબ બે દરકારીથી હલનચલન કરવુ ઉ૦ ગાંધી બ્રહ્મચારી ઉ૦ દારૂડીઓ, વંકચૂલ.
ઉપલી આઠ બાબતોને શાસ્ત્રમાં આઠ પ્રવચન માતાને ના ઓળખાવી છે.
છત્તીસ ગુણો ગુરૂ મજ્ઝ:—આ છત્રીસ ગુણવાળા મારા ગુરૂ છે.

ઇતિ સ્થાપના સૂત્ર વિવરણ સમાપ્ત.

શબ્દાર્થ.

ઉપકરણ—સાધન ગુપ્તિ—ગોપવવુ, છુપાવવું. આર્ત—શરીરની પીડાથ ઉત્પન્ન થએલી વિચારમાળા. રૌદ્ર—મનની પીડાથી ઉત્પન્ન થએલ વિચારમાળા.
પ્રવચન શાસ્ત્ર આગમ શાસ્ત્રને ઉત્પન્ન કરનારી માતા.
આ પાઠ માટે શિક્ષકે પ્રશ્નો ઉપજાવવા અને વિદ્યાર્થીને થએલ જ્ઞાનની ખાત્રી કરવી.

—— (૦) ——

અભ્યંતર તપ—૬ પ્રકારે થાય છે તે આ પ્રમાણેઃ—

૧ **પ્રાયશ્ચિત્ત તપ**—થએલા પાપનું શાસ્ત્રાજ્ઞા પ્રમાણે ગુરૂના [illegible] તપ કરવું તે.

૨ **વિનય તપ**—[illegible] શાસન સાથે નમ્રતા વિવેક સહનશીલતા [illegible] ઉ૦ [illegible]શિષ્ય

૩ વૈયાવૃત્ય તપ—[illegible] વિદ્વાન વડિલ રોગી બાલક વિગેરેની [illegible] [illegible]. ઉ૦—**બાહુબલી.**

૪ સ્વાધ્યાય તપ—[illegible] અભ્યાસ પુનરાવર્તન કરવો. ઉ૦ [illegible] [illegible]મુનિ.

૫ [illegible]સર્ગ તપ—શરીર વચન અને મનની [illegible] ક્રિયા [illegible] [illegible] ઉ૦ **સુદર્શન શેઠ**

૬ ધ્યાન તપ—[illegible] ક્રિયાને [illegible] ધ્યાન [illegible] [illegible] ઉ૦ **મત્તીગુબકા**

[illegible] અને તપસ્વિ[illegible] [illegible] તપ કરનાર [illegible] સાંભળો.

[illegible] [illegible]—[illegible] [illegible], [illegible], [illegible], શરીરબળ [illegible] [illegible] વિગેરે [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]શાહ [illegible] [illegible]ના જગડુશાહ, [illegible] [illegible] અને [illegible] [illegible]માં **[illegible]શાહ** [illegible] [illegible] [illegible]સિંહ [illegible] [illegible].

[illegible]

ઇર્યા સમિતિ રસ્તે ચાલતાં જોઈને અહિંસા પૂર્વક ચાલવું, બેસવું, ઉઠવું અને સુવું વિગેરે ઉ. ક્ષુલ્લક મુનિ

ભાષા સમિતિ—વિચારીને કોઇને પણ હાની ન થાય તેમ બોલવું. ઉ૦—અલવરના ભૈરવ શાહ.

એષણા સમિતિ—ભિક્ષા દોષ વગરની લેવી. ઉ —ગૌતમ સ્વામિ.

ભંડમત્ત આદાન નિક્ખેવણ સમિતિ—પોતાને વાપરવાનાં વાસણો અને માત્રપાત્રો, વસ્ત્રાદિ ઉપકરણો વિગેરે અહિંસા પૂર્વક લેવાં મુકવાં ઉ૦—વલ્કલ ચીરીરાજા.

પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ—નિર્જીવ સ્વચ્છ જગ્યા હોય ત્યાં થુંકવું, પાણી રેડવું, ઝાડે કે પેસાબે જવું વિગેરે, ઉ૦—ઢંઢણ ઋષિ.

ત્રણ ગુપ્તિઓ આ પ્રમાણે—

મનોગુપ્તિ:—આર્તધ્યાન કે રૌદ્ર ધ્યાનથી મનને અટકાવવુ, ઉ૦ રોગીનું દાક્તરી.

વચનગુપ્તિ:—જેનાથી હિંસા કલેશ વિગેરે ન થાય તેવી હિત મિત અને સત્ય વાણી બોલવી. ઉ નેપોલીયન બોનાપાર્ટ.

કાયગુપ્તિ:—શરીરને સાધ્વાચાર મુજબ બે દરકારીથી હલનચલન કરવું. ઉ૦ યોદ્ધો બ્રહ્મચારી ઉ૦ દારૂડીઓ, વંકચૂલ.

ઉપલી આઠ બાબતોને શાસ્ત્રમાં આઠ **પ્રવચન માતાને** નામે ઓળખાવી છે.

છત્તીસ ગુણો ગુરૂ મજ્ઝ:—આ છત્રીસ ગુણવાળા મારા ગુરૂ છે.

ઇતિ સ્થાપના સૂત્ર વિવરણ સમાપ્ત.

શબ્દાર્થ.

ઉપકરણ—સાધન ગુપ્તિ—ગોપવવુ, છુપાવવું. આર્ત—શરીરની પીડાથી ઉત્પન્ન થએલી વિચારમાળા. રૌદ્ર—મનની પીડાથી ઉત્પન્ન થએલી વિચારમાળા.

પ્રવચન શાસ્ત્ર આગમ શાસ્ત્રને ઉત્પન્ન કરનારી માતા.

આ પાઠ માટે શિક્ષકે પ્રશ્નો ઉપજાવવા અને વિદ્યાર્થીને થએલા જ્ઞાનની ખાત્રી કરવી.

પાઠ ૧૩ મો

નમો ઉવજ્ઝાયાણં: ભાવાર્થ જેઓ આગમ શાસ્ત્ર જાણનારાં તેઓને નમસ્કાર થાઓ. આગમ શાસ્ત્ર તે તીર્થંકરોએ ઉપદેશેલાં અને ગણધરો–અગ્યાર ગણધરોએ શબ્દ રૂપે ગૂંથેલાં સિદ્ધાંત આગમો સર્વ સાધુ સાધ્વીઓને અભ્યાસ કરાવે તે ઉપાધ્યાય

શાસ્ત્રમાં તેમના પચ્ચીસ ગુણો બતાવ્યા છે તે આ પ્રમાણે અગીઆર અંગસૂત્રો આ પ્રમાણે:—

૧ **આચારાંગ સૂત્ર:**—નિર્ગ્રંથ શ્રમણોના નિશ્ચય નયને અનુસરી આચારો બતાવ્યા છે.

૨ **સુયગડાંગ સૂત્ર:**—ભગવાન્ મહાવીરના વખતમાં ચાલતા વિનયવા ક્રિયાવાદી અક્રિયાવાદીના મતોનું ખંડન છે જેની સંખ્યા ૩૬૩

૩ **ઠાણાંગ સૂત્ર:**—સ્થાનોના ક્રમથી તત્વ વિચારણા છે.

૪ **સમવાયાંગ સૂત્ર:**—સમસ્ત આગમ શાસ્ત્રના વિષયોને એક ક્રમથી સંક્ષિપ્તમાં વર્ણવ્યા છે.

૫ **વિવાહપન્નતિ સૂત્ર ઉર્ફે ભગવતી સૂત્ર**— આ સૂત્રમાં ગૌ વિગેરે મુનિઓએ શ્રાવકોએ અને શ્રાવિકાઓએ પુછેલા છુટક ઓના જવાબો છે.

૬ **જ્ઞાતાધર્મ કથાસૂત્ર** આમાં કેટલીક કથાઓ છે.

૭ **ઉપાસક દશાંગ સૂત્ર** - મહાવીર ભગવાનના મુખ્ય સમૃદ્ધિમાન ધારી દસ શ્રાવકોની વાતો છે.

૮ **અંતગડ દશાંગ સૂત્ર**—જે શ્રમણોને મૃત્યુ સમયે કેવળજ્ઞાન થવ મોક્ષ થયો હતો તેમની વાતો છે.

૯ **પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્ર** - શાસ્ત્રની જુદી જુદી બાબતોનું વિવરણ

૧૦ **અણુત્તરોવવાઈ સૂત્ર**—મહાવીર ભગવાનના જે શિષ્યો પાંચ અનુ વિમાન નામે સ્વર્ગમાં જન્મ્યા તેમની વાતો છે.

૧૧ **વિપાક સૂત્ર**—આમાં મહાવીર ભગવાને કહેલાં પાપનાં ફળો પુણ્યનાં ફળો વર્ણવ્યાં છે.

બાર ઉપાંગસૂત્રો આ પ્રમાણે—

૧ ઉવવાઇ સૂત્ર ૨ રાયપ્પસેણી સૂત્ર ૩ જીવજીવાભિગ સૂત્ર ૪ પન્નવણા સૂત્ર. ૫ જંબુદ્વિપપન્નતિ સૂત્ર ૬ ચ પન્નતિ સૂત્ર. ૭ સુરપન્નતિ સૂત્ર. ૮ કપ્પિઆ સૂત્ર ૯ કાયવ

સિયા સૂત્ર. ૧૦ પુપ્ફિઆ સૂત્ર. ૧૧ પુપ્ફિચૂલિસિઆ સૂત્ર. ૧૨ વહ્નિદશા સૂત્ર. ૨૪ કરણ સિત્તરી. ૨૫ ચરણ સિત્તરી.

ઉપાંગ સૂત્રોના વિષયો સંક્ષિપ્ત જાણવા રૂપવિજયજીની રચેલી પિસ્તાલીસ આગમ પૂજા વાંચો ચરણ અને કરણ સિત્તરીનો વિષય વધારે સૂક્ષ્મ હોવાથી અહિં આપ્યો નથી.

સમજુતિઃ—જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘમાં પાંચે અંગો સાથે પિસ્તાલીસ આગમ સૂત્રો ઉપરાંત બીજા પણ પયન્ના સૂત્રો આગમશાસ્ત્ર તરીકે માન્ય છે. પાંચ અંગો આ પ્રમાણેઃ—

મૂલ-ચૂર્ણી, નિર્યુક્તિ, ટીકા, ભાષ્ય, દીપિકા, અવચૂરિ, આ નામોમાં પ્રથમનાં બે અંગો પ્રાકૃત ભાષામાં છે બાકીનાં સંસ્કૃત ભાષામાં છે.

———(૦)———

પાઠ ૧૪મો.

નમો લોએ સવ્વ સાહુણં:—મનુષ્ય લોકમાં રહેલા સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ.

લોકઃ—મૃત્યુલોક ઉર્ફે અઢી દ્વિપ-જંબૂદ્વિપ, ધાતકી ખંડ દ્વિપ, પુષ્કરાર્ધ દ્વિપોમાં આવેલી પંદર કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્રો.

સાધૂઓનાં બીજાં નામોઃ—**નિર્ગંથશ્રમણ, ક્ષમાશ્રમણ, જૈનશ્રમણ, જૈનયતિ** વિગેરે **નિર્ગંથ શ્રમણોના** શાસ્ત્રમાં સત્યાવીસ ગુણો આ પ્રમાણે બતાવ્યા છે—

(૧) **પાંચ મહાવ્રતો** પાળે, અર્થ સાથે નામો પાછળ આવી ગયાં છે. (૬) **રાત્રિભોજન** વિરમણ વ્રત, (૭) છ કાય રક્ષક—છ**પૃથ્વીકાય** માટી પત્થર વિગેર ૮ **અપકાય**-પાણી, કુવા, વાવ, તળાવ, સરોવર નદી ધરો ટાંકાં વિગેરેનું. (૯) **તેઉકાય**—અગ્નિ, ઘાસનો લાકડાનો કોયલાનો પત્થરી કોયલાનો ભડકે બળતો દીવા વીજળી વિગેરેનો, (૧૦) **વાઉકાય**—પવનના જંતુઓ હણાય તેમ કરે નહીં. મોઢાની ઉષ્ણ વરાળથી મરતા જીવોના રક્ષણ માટે મુહપત્તિ હાથમાં રાખી બોલતી વખત આડી રાખે (૧૧) **વનસ્પતિકાય**—આ બે જાતના છે ૧ **ભૂમિકંદ-કંદમુલ** અને વૃક્ષ વેલડીઓ સેવાલ વિગેરે. (૧૨) **ત્રસકાય**—ત્રાસ પામે તે ત્રસકાય, બે ઇંદ્રિયજીવો, ત્રણ ઇંદ્રિયોવાળાં જીવો, ચાર ઇંદ્રિયવાળા જીવો, પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જીવો દ્વિપદ

ચતુષ્પદ, જલચર, થલચર, ખેચર ઉરપરિસર્પ ભુજપરિસર્પ વિગેરે છએ કાયના પ્રાણીઓનું ટુંકું વર્ણન **શાંતિસૂરિએ** કરેલા **જીવવિચાર** પ્રકરણમાં છે. વિસ્તારથી જાણવાની ઇચ્છાવાળાએ **જીવાભિગમ** સૂત્ર જોવું. આમાંના કોઇપણ પ્રાણીને મારે નહીં. (૧૩ થી ૧૭) **પાંચ ઇંદ્રિઓને** કાબુમાં રાખે, ઇંદ્રિઓના નામ અને તેનાં કામો પાછળ આવી ગયાં છે. (૧૮) **લોભનિગ્રહ**—પોતાના મનને કોઇપણ બાબતમાં લોભાતું અટકાવે. (૧૯) **ક્ષમાશીલતા**—ક્ષમા રહે તેનો સતત અભ્યાસ કરે. (૨૦) **મનનિગ્રહ**—મનમાં થતા સંકલ્પ વિકલ્પોને અટકાવી શુભ વિચારણા અને તત્ત્વચિન્તવન કરે.

—— (૦) ——

આઠ [illegible].

(૨૧) **અનિક્ષેપના:** [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]:

[illegible] (૧૦) [illegible] (૧૧) [illegible] (૧૨) [illegible] (૧૩) [illegible]

પાઠ ૧૬મો.

[illegible] ધર્મધ્વજ, ઈ.

[illegible] એટલે તીર્થંકર [illegible] નથી. [illegible] નથી. [illegible] ધર્મધ્વજ એટલે [illegible]

વાપરનાર જિનકલ્પિ નિર્ગ્રંથ શ્રમણ કહેવાય છે. તેઓ ઘણે ભાગે વનમાંજ રહે છે. માત્ર ભિક્ષા માટેજ ગામમાં આવે છે તેઓ સદંતર વસ્ત્ર વિનાના હોય એવું નથી પણ તેઓ વસ્ત્રનો ઉપયોગ જરૂર જેટલોજ કરે છે. પાત્રો-લાકડાનાં બનાવેલાં હોય છે.

સમજુતિઃ—મુહપત્તિ—શ્રમણ અને શ્રમણીઓને હંમેશાં વાપરવાની હોય છે ત્યારે ગૃહસ્થ સ્ત્રી-પુરૂષોને તો ધાર્મિક ક્રિયા—સામાયક, પ્રતિક્રમણ, અને પૌષધમાં વાપરવાની હોય છે. શ્રમણ ધર્મના ઘણા કડક નિયમો છે. તેમાં શરીરના સુખની દરકાર કરવાની હોતી નથી. પણ વહેવાર સાથે રહેવાનુ હોવાથી અને માનપ્રકૃતિ વિષમ હોવાથી પ્રત્યેક મનુષ્ય ધર્મને લાયક બને. તેવા હેતુ પૂર્વક તેમાં નિયમો ઘડેલા છે. ધર્મ વિશ્વ કલ્યાણકર હોવાથી લોકાચારમાં નિંદાય નહીં તેમ કરવા પણ શાસ્ત્રમાં આજ્ઞા છે. તેથી જ્યાં જે દેશકાળને અનુસરી જે કરવું યોગ્ય જણાય તે શાસ્ત્રાજ્ઞાને અબાધિત રાખીને કરવાની પણ આજ્ઞા છે, ને તે શ્રમણો કરી શકે છે.

મનોયત્નઃ—

(૧) શ્રમણો ડાંડો શાથી રાખે છે? (૨) ઓઘો એટલે શું?, અને તેનું બીજું નામ શુ? (૩) શું શ્રમણો લોક સમાજની ચાકરી કરતા હશે? (૪) બીજો કોઈ રંગ પસંદ ન કરતાં કાથો ચુનો કેમ પસંદ કર્યો?

———(૦)———

પાઠ ૧૮મો.

શ્રમણોના વંદન પ્રકાર.

૨ પંચાંગ પ્રણિપાત: [illegible]
ગુરુ વંદન કરતાં [illegible] ... નાશ [illegible] ... પાલણપુર વસાવનાર [illegible] રાજ્ય મેળવ્યું હતું. [illegible] સૂરિની કૃપા મેળવી રાજા [illegible] માર્ગે [illegible] હતા.

૩ **દ્વાદશાવર્ત વંદન:**—શાસ્ત્રમાં બતાવેલી વિધિ પ્રમાણે ગુરુવંદન સૂત્ર–**વાંદણા** સૂત્ર બોલીને વંદન કરવું તે. આ વંદનથી **ભારત-વર્ષના** દક્ષિણ તરફના ત્રણ **ખંડના રાજા વાસુદેવ રાજાધિરાજ કૃષ્ણચન્દ્ર દેવને** સાતમી નરકના [illegible] નાશ થઈ માત્ર ત્રીજી નારકીનાં [illegible] હતી.

પંચાંગ પ્રણિપાત સૂત્ર:—**ઇચ્છામિ ખમા સમણો ? વંદિઉં જાવ ણિજ્જાએ નિસિહિઆએ મત્થએણ વંદામિ.**

અર્થ:—હે ક્ષમાશ્રમણ ? વંદન કરવાને માટે [illegible] નમીને ધ્યાનપૂર્વક મસ્તકથી વંદન કરું છું.

---

૧ અહિં આપવામાં આવેલું ટીપ્પણ વિદ્યાર્થીઓ માટે નથી પણ પ્રથા મુજબ અર્થ કરનારા વિદ્વાનોનું ધ્યાન ખેંચવા માટે છે.

જગત્ પ્રવૃત્ત વ્યવહારજ એવો છે કે માણસને લીટે લીટે દોરવાજ પ્રયત્ન કરે છે પરન્તુ સત્ય જ્ઞાન થાય છે ત્યારે તે કાંટાની માફક ખોતરી કાઢવા લાયક ઠરે છે. પછી તેમ કરતાં ભલે શરીરનું લોહી અને ચામડી પણ જોડે જાય **જાવણિજ્જાએ નિસિહિઆએ** નો અર્થ **પાપ વ્યાપારનો ત્યાગ કરીને,** એવો કરવામાં આવે છે, આ અર્થ ખરી રીતે અહીં કરવામાં આવતી ક્રિયા અને મનુષ્યની હૃદય ભાવનાથી જુદો પડે છે વંદન કરવાના વખતે બીજાં કામો તે કરી શકવાનોજ નથી એ વસ્તુ કહી દેખાડવાનો અર્થજ શો છે ? તેથી અમે જે અર્થ કર્યો છે તે વિચારપૂર્વક શબ્દ કોશને આધારે કર્યો છે તે આ પ્રમાણે છે:—

जाव जाव=द्रव्य परिणामे मज्जायाए अवधारणे चेह (विशे ३५१६ पणया १. ७) प्रा० श० म० प० ४४३ अहिं [illegible]

ટીકામાં પ્રમાણ પ્રસિદ્ધ છે કે **आयरिय अणुकम्पाए गच्छो अणुकम्पिओ** આ અનુકંપા શબ્દનો અર્થ ભક્તિજ ટીકાકારોએ કર્યો છે અહિં પ્રેમસૂચક ભક્તિ સિવાય બીજું હોય નહીં.

णि - નિપતન અને નિયમ (ઠા૦ ૧૦) આધિક્ય અને અતિશય (उत्त० ૧ विपा० ૧-૬) અલ્પતા-લઘુતા (पण्ह ૧-૪) પ્રા૦ શ૦ મ૦ પૃ૦ ૪૮૦ અહિં મેં નિપતન સુચક **નીચો નમીને** અર્થ કર્યો છે. છતાં અધિક પ્રેમથી અને નમ્રતાથી એ બે અર્થો પણ ત્યાં ઘટી શકે છે.

ध्या-ध्यै ચિંતા કરવી ધ્યાન કરવું (હૈ૦ ૪-૬) પ્રા૦ શ૦ મ૦ પૃ૦ ૪૫૬ આને આધારેજ ધ્યાનપૂર્વક અર્થ અસંદિગ્ધ છે, તે સાથે એટલું પણ સ્પષ્ટ છે કે વ્યંજનમાં પણ જ નહીં પણ ઝ છે. તેને બદલે આપણે આખો **णिज्झा** શબ્દ ચાલુ રૂપમાં રાખીએ તો પ્રા૦ શ૦ મ૦ના પૃ૦ ૪૯૦માં પણ ચિન્તના અને નિરીક્ષણ અર્થમાં છે. તે પણ ધ્યાન એટલે મન-વચન-કાયાનું એકીકરણ-ઉપયોગ સૂચક છે. **निसिहिआ** શબ્દનો ઠા૦ ૧૦ અન્ય **व्यापार त्याग** (સમ૦) સ્વાધ્યાયભૂમે કુમા૦ પાવ વ્યાપાર ત્યાગ અર્થો છે અહિં તો પંચાંગ પ્રણિપાત બેઠા વિના થતો નથી માટે અન્ય આધારોથી નિપદીક્ષાન સમયે ગણધરોને માટે-જે અર્થ થાય છે તેજ ઉચિત છે. પૃ૦ ૫૧૨ વિશેષ ચર્ચા અન્ય સ્થાને કરીશું,

સમજુતિઃ—અહિં બનાવેલા પાયે શ્રમણો હોવાથી તેમને નમન કરતાં પ્રણિપાત સૂત્ર અને ગુરૂવંદનના સૂત્રનો ઉપયોગ થઇ શકે છે પરન્તુ જ્યાં સુધી વિધિપૂર્વક શ્રમણ વેશનો સ્વીકાર ન કર્યો હોય ત્યાં સુધી **ભાવ શ્રમણ** હોય તો પણ તેને માટે આ સૂત્રનો ઉપયોગ થઈ શકે નહીં પરન્તુ જો તેમ કરવામાં આવે તો તે આગમ શાસ્ત્રના મૌલિક સિદ્ધાન્તોથી વિરૂદ્ધ છે,

પાઠ ૧૯મો

ગુરૂનું મહત્વ.

દુહા.

ગુરૂ દીવો ગુરૂ દેવતા, ગુરૂ વૈદ્ય વિજ્ઞાન;
ગુરૂ ગુરૂતાને આપતો જગમાં મેરૂ સમાન; ૧

[illegible]

[illegible]

ગુરુ [illegible].

ગુરુઓના પ્રકાર અને [illegible]

[illegible]

ગુરુની [illegible]

(૧) માતા ગુરુ (૨) પિતા ગુરુ (૩) માતા પિતા [illegible] ગુરુ (૪) કળા પાઠક ગુરુ (૫) ધર્મ પાઠક ગુરુ પાઠશાળાના શિક્ષક, [illegible] નગરનો પંચ સમાજ (૬) ધર્મોપદેશક ગુરુ.

* ૧ માતા પિતારૂપ ગુરુનો સત્કાર વિધિ:

૧ પ્રાતઃકાળમાં ઊઠી પ્રથમ માતા અને પિતાને પગે પડી નમસ્કાર કરવો અને તેમના આશિર્વાદ સાંભળવા, (૨) માતા પિતાની આજ્ઞા મુજબ ખાવા પીવા ન્હાવા આવવા જવા બેસવામાં વર્તવું. (૩) દરરોજ પોતાનાથી બની શકે તેટલું તેમની આજ્ઞા મુજબ કામ કરી આપવું. (૪) પોતાનું કામ પોતે કરવું પણ કદાચ આગ જરૂર પડતે તેમની પાસે કરાવવું હોય તો મધુર વચનથી પૂછીને કરાવવું. (૫) કામ કરવાની તેમની ઇચ્છા ન હોય તો ફરી રીસ કરવી કે અપશબ્દ બોલવો નહીં. (૬) માતા પિતાને તુચ્છ અને તુંકારો કરીને બોલાવવાં નહીં (૭) તેમની પાસે પ્રપંચથી જૂઠું બોલવું નહીં. પિતૃ સન્માન માટે રાજકુમાર કુણાલ અને માનનીય રાનડેનું જીવન જુઓ.

---

* જ્યાં સુધી બાળક પોતાની મેળે બોલતું ચાલતું ખાતું પીતું થાય ત્યાં સુધી તેને તેઓના વિનયની ખબર હોતી નથી તેથી બાળકને સંસ્કારની શરૂઆત માતાએ કરવી પડે છે. વિનય શું? તે બાળકના કાને

વારંવાર બોલવું પડે છે માતાએ જન્મથીજ સવારમાં ઉઠી પિતાને પગે લગાડવું જોઇએ પછી પિતા માતાના હાથમાંથી બાળકને લઈ માતાને પગે લગાડી તેનો આશિર્વાદ સંભળાવવો જોઇએ. એ વખતે બાળક ભલે ન સમજતુ હોય પણ તેમ કરવાથીજ બાળકને વિનયની રીતની ખબર પડે છે તેને શરમ કે નવાઈ જેવું કાંઈ રહેતુ નથી. તેથી સ્વાભાવિક રીતેજ તેને વિનયની રીત આવડે છે. માતા પિતા પ્રત્યે અને પિતા માતા પ્રત્યે નમ્ર અને મધુર કેમ બોલવું તે શીખવવું જોઇએ. કદાચ બાળક બોલવામાં ભૂલ કરે તો તે સુધરાવીને બોલાવવું જોઈએ. આમ કરવાથી તે સાત વર્ષનો થતાં નિશાળના મહેતાજી પાસે જવા લાયક થાય છે તે વખતે પણ મહેતાજી સાથે કેવી નમ્રતાથી ભણવું તેની શીખામણ આપવી. માતાએ પાંચમા મહિનાથીજ વિનયનુ શિક્ષણ શરૂ કરવું જોઈએ. આશિર્વાદ વાક્યો આ પ્રમાણે:—

શતંજીવ, દીર્ઘાયુર્ભવ, સુખી થજો. જન્મ સંસ્કાર માટે ઉદાહરણ- મદાલસા

પાઠ ૨૧ મો.

તે કળા અને ધર્મપાઠક ગુરૂઓના વિનય નિયમો: -

(૧) નિશાળમાં નિતિપાઠક હાજર હોય તો હાથ જોડી પ્રણામ અને ધર્મપાઠકને જયજિનેંદ્ર કહેવા તેઓ હાજર ન હોય તો તેમને આવતા જોઇ ઉભા થઇ પ્રણામ કરવો. (૨) જે બાબત પોતે સમજી શક્યો ન હોય અથવા ભૂલી ગયો હોય તે તેમની પાસે જઇ નમ્રતાથી પુછવી. (૩) તેઓ જે શિખામણ આપે તે બરાબર સ્મરણમાં રાખી વર્તનમાં મુકવી (૪) આજ્ઞા પાલક થવું. એજ વિદ્યા પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે. (૫ ઉદ્ધતાઇ બેદરકારી મિથ્યાભિમાન મહેતાજી પાસે કરવો નહી. (૬) મહેતાજીને પ્રણામ એ વિદ્યા દેવિને નમસ્કાર સમજવો ઉ૦ અર્જુન અને દ્રોણાચાર્ય. મગધ સમ્રાટ શ્રેણિક અને ચંડાળ.

ધર્મપાઠક-પાઠશાળાનો શિક્ષક: -

નિશાળના મહેતાજીનો દરજ્જો જીવન જરૂરીઆતની પ્રાપ્તિનો છે જ્યારે પાઠશાળાના શિક્ષકનો દરજ્જો તત્વ વિજ્ઞાન આત્મ કલ્યાણોપયોગી જ્ઞાન પ્રાપ્તિનો છે. ધર્મ પાઠકથી આ જન્મ અને પરજન્મનું

શ્રેય સાધવાના માર્ગો જડે છે પ્રકૃતિના નિયમો સમજાય છે અને ધૈર્ય આવે છે તેમની પાસે જાણવા યોગ્ય વિષયો—**ષડ્‌વાશ્યક** સૂત્ર અર્થ અને વિધિ સાથે **જીવવિચાર પ્રકરણ**—પ્રાણી વિજ્ઞાન **નવ તત્વ પ્રકરણ**—દ્રવ્ય વિજ્ઞાન **દંડક પ્રકરણ**—કર્મને લીધે જીવને થતી શિક્ષાઓનું વિભાગીકરણ **ક્ષેત્રસમાસ**—ભૂગોળ વિજ્ઞાન **કર્મ ગ્રંથ**—ચૈતન્ય સાથે જોડાએલા જડ દ્રવ્યનુ જ્ઞાન **તત્વાર્થ સૂત્ર**—ઉપર જણાવેલા તમામ વિષયો આ એક પુસ્તકમાં છે.

૩ **ધર્મોપદેશક ગુરૂની વિનય વિધિ:**—નવકારમાં ગણાવેલા પાંચ પુરૂષો સર્વ ગુરૂઓજ છે પરન્તુ માત્ર તેમના અધિકારમાં ફેર છે. પોતાને ઘેર અથવા પોતે જ્યાં હોઈએ ત્યાં ક્ષમાશ્રમણ ગુરૂને દેખતાંજ ઉઠીને ઉભું થવું, બે હાથ જોડી માથુ નમાવી **મત્થએણ વંદામિ** બોલવું પોતાને ઘેર આવતા હોય તો પધારો ગુરૂજી કહી વચન સત્કાર કરવો. **પંચાંગ પ્રણિપાત** વંદન પણ થાય, ભોજન પાણી વિગેરે તૈયાર હોય તો લેવા માટે વિનંતિ કરવી, દવા કે દર માટે જોયતાં સાધનો આપવાં. અને જતી વખત પોતાના આંગણ સુધી જઈ **પધારજો** એમ વિનય વાક્ય બોલવું. ઉપાશ્રયે જઈએ તોજ ઉપદેશ સંભળાય એવો નિયમ નથી ઘેર આવેલા શ્રમણ શ્રમણીઓને વિનંતિ પૂર્વક પાટ પાટલો મુકી બેસી ઉપદેશ સંભળાવવા વિનંતિ કરી શકાય.

૪ **શ્રમણ ગુરૂઓથી થતો લાભ:**—તેઓ શાસ્ત્રાધ્યયન કરી પોતાના આચાર વિચારો પાળી તેમા શો લાભ છે તે સમજાવે છે, ધર્મપાઠ પાઠકથી જ્ઞાન અને દર્શન ગુણ મળે છે. અને ધર્મગુરૂ પાસેથી ચારિત્ર ગુણ મળે છે અને જ્ઞાન દર્શનમાં ઉમેરો થાય છે. તેમનું ચારિત્ર જોઈ આપણને તે પ્રમાણે કરવાની ઇચ્છા થતાં પરિણામે [illegible] મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે.

[illegible] નંબરમાં શ્રમણ સંઘના આચાર્ય—ગચ્છાચાર્ય [illegible] [illegible] શંકરાચાર્ય ક્રિશ્ચિયનોને પોપ, મુસલમાનોને [illegible] સાર્યીક, વૈષ્ણવોને ગોસાંઈઓ, [illegible] પરન્તુ [illegible] [illegible] જૈન કે નહીં, [illegible] [illegible] ગુરૂ [illegible], જ્ઞાન દર્શનચારિત્ર [illegible] [illegible] ગુરૂ માની વિનય [illegible] [illegible] ભારતમાં [illegible] થાય છે તે [illegible]

તેના પ્રત્યે પ્રેમ પણ ન રાખે તે કૃતઘ્ન કહેવાય.

પાઠ ૨૨મો.

નવકારમાં બતાવેલાં તત્વો કેટલી રીતે પૂજ્ય છે?

પરમાત્માની પૂજ્યતા ચાર રીતે ગનાય છે નામ, મૂર્તિ, દ્રવ્ય, ભાવ આને શાસ્ત્રોએ **નિક્ષેપ** નામ આપ્યું છે તેથી **૧ નામનિક્ષેપ, સ્થાપના-મૂર્તિનિક્ષેપ, દ્રવ્યનિક્ષેપ**-અંતિમ રૂપે પ્રથમ પૂજ્ય માનવું **ભાવનિક્ષેપ**-એતો પહેલાના ત્રણેથી પરિપૂર્ણ સાક્ષાત.

ઉપરના ચારે પ્રકારો જગતના તમામ પદાર્થોને લાગુ થાય છે તેમાંનું એક પણ કમી કરવું તે જગતના પ્રાકૃતિક નિયમથી વિરૂદ્ધ છે. શબ્દ વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે -

નામ નિક્ષેપઃ—વસ્તુ માત્રને તેનો આકાર કે ગુણ જોયા વિના નામ કરી કરી ઓળખવું તે. ઉ૦—જેમ કોઈ બાળક-બાળીકા જન્મ્યાં [તે]નું નામ ચંપક કે ચંપકમાળા પાડ્યું. ચંપક એ ઝાડનું નામ છે [અ]ને ચંપકમાળા એ તેનાં ફુલોને ભેગાં કરી દોરાથી ગુથ્યાં હોય [તે]નું નામ છે. પણ છોકરા છોડીનાં નામમાં બેમાંનું એકે ન હોવા [છ]તાં તે તે નામેજ ઓળખાય છે એ વાત જગતનાં તમામ માણસો કબુલ કરે છે.

સ્થાપના નિક્ષપઃ—પદાર્થનો આકાર જોઈ તેના જેવીજ આકૃતિ [બ]નાવવી તેને મૂળ પદાર્થની બરોબર એજ નામે માનવી જેમ કે હાથી [ઘ]ોડા પંખી વિગેરે, માટી, લાકડું, પત્થર ધાતુ કાગળ કે છાંયા ચિત્રથી [તે] તરીકે ઓળખવું. આ પણ જગતમાં કબુલ થએલો સિદ્ધાંત છે.

[દ્ર]વ્ય નિક્ષેપઃ—જેનું નામ કે આકાર ન થયો હોય પણ તેનું છેલ્લું [સ્વ]રૂપ જે થવાનું હોય તે થતાં પહેલાં તે તરીકે માનવું જેમ ચક્રવર્તિ [ર]ાજા ભરતે ભાવી જિનેશ્વરના પામનાર પોતાના પુત્ર મરીચીને જાણીને તેમને **દ્રવ્યજિન** તરીકે નમન કર્યું. અથવા ઘઉંના લોટની બાંધેલી કણક રોટલી કે સેવો કર્યા પહેલાંજ તે નામે સંબોધાય છે. વિગેરે.

ભાવ નિક્ષેપઃ—પદાર્થમાં નામ, આકાર, દ્રવ્ય અને ગુણો વિદ્યમાન હોય તે. જિનેશ્વરમાં નિક્ષેપ સિદ્ધાંતની ઘટના—

જેમ કે અરિહંત એવું નામ તેને સાક્ષાત્ જેટલુંજ પવિત્ર અને પૂજ્ય માનવું તે **નામનિક્ષેપ**.

૨ તીર્થંકરો જીવતા હતા તે વખતે તેમની જેવી આકૃતિ હતી તેવી બનાવી સાક્ષાત્ જેટલું માનવું તે **સ્થાપના** નિક્ષેપ મૂર્તિની પૂજા તે સાક્ષાત્ પૂજાના બરોબર છે અને તેથી આત્માને વિશુદ્ધ સ્વરૂપનો ખ્યાલ આવતો હોવાથી તે આત્માની દર્શન શક્તિની શુદ્ધિનું નિમિત્ત થાય છે સૂત્રગ્રંથોમાં સ્વર્ગસ્થ શાશ્વત મૂર્તિઓ દેવો દ્વારા પૂજાતી હોવાનાં ઉદાહરણો મળે છે.

પત્થર ઉપર લખાએલા લેખોના આધારે પણ ભગવાન્ મહાવીરના સમયથી મૂર્તિ મનાતી હતી. તેની ખાત્રી આપતો એક લેખ **અજમેરના સંગ્રહાલય**માં છે, તે ભગવાનના નિર્વાણથી ચોર્યાસીમા વર્ષનો છે આ લેખ પહેલાં **ચિતોડ** પાસે આવેલી **માજ્ઝિમિકા** નામે ઉજ્જડ નગરીના ખંડેરોમાંથી જડયો છે. બીજું પ્રમાણ **સોરઠ**માં આવેલા **જુનાગઢ**ની તળેટીમાં ખડક ઉપર લખેલા **મૌર્યવંશી રાજા** અશોક ઉર્ફે સંપ્રતિએ કાઢેલા ચૌદ હુકમોમાં આઠમા શાસનમાં લખ્યું છે કે **बाम्हण समणाणं दंसणे** એટલે પરમેશ્વરત્વ પામેલા શ્રમણ-તીર્થંકરનાં દર્શન. આ પણ મૂર્તિપૂજા પ્રાચિન કાળથી હોવાનો પુરાવો છે. જૈન ઇતિહાસ મુજબ બ્રાહ્મણ શબ્દનું આદ્યરૂપ માહણ છે માહણનો અર્થ તીર્થંકર પણ થાય છે અને તેનુંજ રૂપાંતર બ્રાહ્મણ થયો છે. આ નિક્ષેપના બે પ્રકાર છે તે આગળ જુઓ.

પાઠ ૨૩મો.

૧ **યાવત્કથિત સ્થાપના નિક્ષેપ**:—પત્થર, લાકડું, માટી, ધાતુ, ચિત્ર વિગેરેમાંથી અરિહંતની મૂર્તિ તૈયાર થતાંજ તેને અરિહંતને નામે ઓળખવી. પરન્તુ જો તેને પૂજવી હોય તો શાસ્ત્રમાં બતાવેલી વિધિ પ્રમાણે પ્રાણ પ્રતિષ્ઠા કર્યા પછી અરિહંત તરીકે જ્યાં સુધી તે આકૃતિ નષ્ટ ન થાય ત્યાં સુધી કાંઇપણ વિધિ કર્યા વિના પૂજી શકાય છે.

ઇત્વર સ્થાપના નિક્ષેપ:—આ સ્થાપના જ્યારે જરૂર હોય ત્યારે પાછળના પાઠમાં બતાવેલી વિધિ પ્રમાણે થાય છે અને ક્રિયા પૂર્ણ થાય એટલે ઉત્થાપન કરવું પડે છે આ સ્થાપના દેવ અથવા ગુરૂની મૂર્તિ ચિત્ર વિગેરેની થાય છે દેવાલયોમાં **શત્રુંજય, ગીરનાર,** આબુ, સમેતશિખર વિગેરે ગમે તેનું ચિત્ર કે પટ હોય તો તેની

...ત્યાં તેને વંદન નમનાદિ ક્રિયા
...દિ કારણ પ્રસંગે કરી ન જાય ... કરવી અને કાંઈપણ ન હોય
...રવી હોય તો સ્થાપન વિધિ કરીનેજ કરવી અને કાંઈપણ ઉપકરણની કરવી
...ત્યાં કરવાની જરૂર હોય તો ચારિત્રના કોઈપણ ઉપકરણ હોવાથી ગુરુ
...કે નવકાર વાળીની કરવી અગર પોથી જ્ઞાનનું ઉપકરણ હોવાથી ગુરુ
સ્થાપનામાં કામ આવી શકે નહીં.
...સ્થાપવાની છે તે
...કાંઈ સિદ્ધાંતનું કહેવું છે કે સાધુ અગર પોથી સ્થાપવાની છે તે કોઈ પ્રમાણ વિના હોય નહીં માટે આ માનવા યોગ્ય નથી. સ્થાપનામાં કેમ ચારિત્રનોજ અધિકાર છે અને જ્ઞાન-દર્શન તેમાં અંતર્ગત ગણેલાં છે પણ જ્ઞાનદર્શનમાં ચારિત્ર અંતર્ગત થઈ શકતું નથી. ચારિત્ર એ ત્યાગ આચારને સૂચવે છે. અને ત્યાગ આચારનેજ ગુરુ નહીં તેના અધિકાર છે. એટલે જ્ઞાનના ઉપકરણની સ્થાપના કોઈ અજ્ઞાન જમાનામાં શરૂ થએલી છે તેને મૂળ સિદ્ધાંત સમજમાં પછી કર્યા કરવાનો કાંઈ અર્થ નથી.

દ્રવ્યજિન:— થાતી થનાર તીર્થંકરની સ્તુતિ કરવી. તેમની મૂર્તિ બનાવી પૂજવી તે દ્રવ્યજિન જેમ કે આ૦.૧૫૬ પર્વત ઉપર ચક્રવર્તિ રાજા ભરતે ચોવીસ તીર્થંકરની માપ અને વર્ણ પ્રમાણે મૂર્તિઓ કરાવી પૂજી તેમ

ભાવજિન:— જેમ પોતેજ તીર્થંકર હોઈ સમવસરણમાં વિરાજિત હોય, નામ ગુણ તીર્થંકર આકાર અને દ્રવ્ય પણ તેજ, એટલે બધા નિક્ષેપા આ ભાવ નિક્ષેપામાં સમાઈ જાય છે

આ નવકાર અને લોગસ્સમાં નામ જિનની સ્તુતિ છે આ ચારે દ્રષ્ટિએ જેઓ જિનેશ્વરને ન માને તે જગતના પ્રાકૃતિક નિયમને તોડે છે ને જિનઆજ્ઞાથી વિરુદ્ધ છે.

પાઠ ૨૪મો.

શ્રમણ થવાનો હેતુ અને સંયમ તપની જરૂર.

નવકારના પાંચ પદોમાં બતાવેલા પૂજ્ય શરીર ધારી ત્યાગી છે તે ત્યાગનું કારણ:—

જગતમાં અનુભવાતાં સુખો પરિણામે દુઃખરૂપ હોય છે તેથી અને તેની પાછળ આવતુ દુઃખ બન્ને નાશવંત છે. આત્મા ... છે તો આત્મગુણો પણ શાશ્વત છે અને તેનાથી થનારૂ સુ...

[illegible] તેની પ્રાપ્તિના સાધનરૂપ કર્મરોધ છે. માટે ધન ધાન્ય, ઘર, બાર, વાડી, ગાડી અને લાડી તથા રાજવૈભવ વિગેરેનો ત્યાગ કરીને શ્રમણ થયા સંયમ તથા તપ સ્વીકાર્યો.

સંયમઃ—શરીરાદિ પાળવાના નિયમ અથવા આત્મગુણોની સમાનતા મેળવવા માટે લીધેલી પ્રતિજ્ઞા.

સંયમનું ફળ—આવતાં પાપોને અટકાવવાં.

તપઃ—બે પ્રકારે **બાહ્યતપ** અને **અભ્યંતર તપ** જુનાં સંચિત પાપોના નાશ કરે તેવી ક્રિયા તે તપ.

પાપઃ—જે કર્મોનું દુઃખરૂપ પરિણામ આવે તે **ગુખઃ**—જે કર્મોનું સુખ રૂપ પરિણામ આવે તે પુણ્ય.

પાઠ ૨૫મો.

કર્મ વ્યાખ્યા અને તેને ઉત્પન્ન થવાનાં કારણોઃ—

સિદ્ધાન્ત—કર્મ એટલે જીવ વડે શરીર કે મન વડે જે [illegible] કામ કરાય તે.

કર્મ ઉત્પન્ન થવાનાં સાધનો—દરેક પ્રાણીને પ્રાપ્ત થએલી ઇંદ્રિયોનાં પોષણ અને ભોગ માટે જોઈતી જરૂરીઆતોના કારણે ઉત્પન્ન થએલા **અસિ-મસિ-કૃષિ** રૂપ પાપ વ્યાપારથી ઉત્પન્ન થએલા **નવનારૂ** અને **નવકારૂ** રૂપ અઢાર જાતના વ્યાપારો જેનાથી **અઢાર** વર્ણો [illegible] તેનાથી ઉત્પન્ન થએલા અઢાર પાપો આ પ્રમાણે છે— હિંસા, જૂઠ, ચોરી, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, [illegible] અભ્યાખ્યાન, પૈશુન્ય-ચાડી, રતિ-અરતિ, પર[illegible] [illegible] બોલવું, મિથ્યાત્વ શલ્ય-[illegible] [illegible] સારૂં બતાવવું. આ પાપોથી [illegible] ઉત્પન્ન થતાં કર્મોના [illegible]

[illegible]

પાઠ ૨૬મો.

કર્મનાં નામ અને સ્વભાવ—

જ્ઞાનાવરણીય: આંખે પાટા બાંધ્યો હોય તેવું છે (૨) દર્શના-વરણીય કર્મ-રાજાને જોવા ચાહનારને અટકાવનાર દ્વારપાળ-ગોળીયા જેવું છે (૩) મોહનીય કર્મ—માણસ દારૂ પીવાથી જેમ ભાન ભૂલી જાય છે તેમ ભાન ભૂલાવનારૂ છે. તેના બે પ્રકાર છે. ૧ દર્શનમોહનીય ૨ ચારિત્ર મોહનીય—આ બન્નેમાં પહેલુ સત્ય સ્વરૂપ ઉપર શ્રદ્ધા આવવા દેતુ નથી ત્યારે બીજું સદ્વર્તન કરવા દેતુ નથી

વેદનીય કર્મ: તરવારની ધાર ઉપર ચોપડેલા મધને ચાટનારના અનુભવ જેવું છે ઉ૦ કોઇ માણસે સવારે કે સાંજે સુંદર બત્રીસ ભાતની રસોઈ ખાધી પરન્તુ થોડાજ વખત પછી ઝાડા, ઉલટી કે તાવ આવે તેની માફક (૫) આયુષ્ય કર્મ:—ગુન્હેગારને હેડ બેડી કે દોરડાના બંધન જેવું છે, જે મુદત પુરી થએજ છુટી શકે છે. (૬) નામકર્મ—મન ઇચ્છિત વિવિધ ચિત્ર ચિતરનાર ચિતારા જેવું છે. જેથી સુરૂપ, કુરૂપ, કાળુ, ધોળુ, સુઘડ, અણઘડ વિગેરે થાય છે. (૭) ગોત્રકર્મ કુંભારે ઘડેલા ઘડા જેવું છે. જેમકે ગાડવો, ઘડવું, માટલી. ગાગર, માણું, ગોળી તેમજ તેલ, ઘી, દારૂ મધ પાણી વિગેરે ભરવા ઉપરથી પડના પ્રકારો, (૮) અંતરાય કર્મ—સારૂ કે ખોટું કામ કરવામાં આવતી નડાર, ઉ૦ દાન-આપવા ઇચ્છનાર રાજાને ભંડારી બહાનાં ગતાવી રોકે તેમ.

પાઠ ૨૭મો

જ્ઞાનાવરણીકર્મ સંચયનાં કારણો.

પાઠ ૨૪માં કર્મોત્પત્તિનાં કારણો ૧૮ છે પરન્તુ આઠ કર્મોમાં પહેલુ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે તેનાં ૭ કારણો આ પ્રમાણે છે.

પ્રત્યનિકત્વ:—શત્રુના જેમ કોઈ માણસ ભણતો હોય તેને ખરાં ખોટાં બહાનાં બતાવી શત્રુતા કરવી (૨) ઉપઘાત મારવું, કોઈ ભણતો હોય તે પોતાથી વધારે ભણી ન જાય તેવા વિચારથી મારવું. (૩)

નિહ્નવ ગુરૂ ચોરી—જેની પાસે પોતે ભણ્યો હોય તેના કરતાં પોતે ઉત્તમ દરજ્જો પામ્યા પછી કોઇ પુછે કે તમે અભ્યાસ કોની પાસે કર્યો ? તે વખતે ભણાવનારનું નામ ન દેતાં કોઇ મોટા વિદ્વાનનું નામ દેવું અથવા કોઇ કાંઈ પુછે વા જ્ઞાનનું સાધન માગે ત્યારે નથી જાણતો, કે નથી કહેવું (૪) **પ્રદ્વેષ** અથવા અબહુમાન જ્ઞાન જ્ઞાની જ્ઞાનનાં સાધન પ્રત્યે દ્વેષ રાખવો જેમ વરડી સ્રીઓ પુરૂષો અને ગામડીઆઓ ભણેલા ઉપર દ્વેષ કરી કલંકો આપે છે તે. (૫) **અંતરાય**—ભણનાર ન ભણી શકે તેમ કરવું. (૬) **આશાતના-જ્ઞાનીની આશાતના**—ઉપરનાં પાંચે કારણોથી જ્ઞાનીનું અપમાન કરવું. નમ્રતા ન રાખવી. **જ્ઞાનની આશાતના**—ચોપડીઓ ફાડવી, પગ મુકવો, કચરવી, ફેંકવી, થુંક લગાડવું, દેવતા મુકી બાળવું, ભણનાર પાસેથી ખુંચાવી લેવું શાસ્રમાં બતાવેલું તપ અને વિધિ કર્યા વિના ભણવું (૭) **માત્સર્ય** આવડતા છતાં ભણનારને ભણાવવું નહીં. (૮) **અકાળ**—સૂર્યોદય અને સૂર્યાસ્ત મધ્યાહ્નને એક એક મુહૂર્ત, શરીર વસ્ર મકાન અને [illegible] આજુનો પ્રદેશ અપવિત્ર હોય, અકાળ વૃષ્ટિ મડદુ [illegible] નહીં ભણવા લાયક વખત છે. વિશેષ વાત શાસ્રમાં (૯) **વ્યંજન ભેદ** સૂત્રના કે ગાથાના અક્ષરોને [illegible] ગુલરી બોલવા. ભૂલ છતાં સુધારવી નહીં (૧૦) [illegible] પોતાની વિરૂદ્ધ અર્થ કરવો (૧૧) [illegible] તેમજ અર્થને ઉલટાવી નાખવો. આ પ્રમ[illegible] વરણીય અને **ચારિત્રાવરણીય કર્મને** ઉત્પન્ન થ[illegible] તેનું [illegible] **આતચાર આલોચનામાં** જુઓ

પાઠ ૨૮ મો.

[illegible] કાર્યકારણ જગતમાં બનતાં નાના મોટા તમા[illegible] [illegible] કાર્યકારણ આ પ્રમાણે છે:—

સિદ્ધાંત— કારણ વિના કાર્ય થાય નહીં. કારણ પાંચ[illegible] [illegible] કાળવાદ [illegible] [illegible] ઉત્પત્તિ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

શકે નહીં. જેમ કે કાચું કે સડેલું બીજ ઉગી શકે નહીં, વા વંધ્યા કાકવંધ્યા રોગિણ બાળંકા, મૃતપતિકા વિગેરે ૩ નિયતિવાદ કાળ અને સ્વભાવ હોવા છતાં કાર્યોત્પત્તિ થવાનીજ ન હોય તો તે ન થાય. જેમકે ખેતરમાં બરોબર વખતે વાવ્યું હોય બીજ સારૂં હોય પણ કાતરા પડે, મેહ આવે, કે અતિવૃષ્ટિથી ધોવાઈ જાય. ૪ પુર્વ-કૃત કર્મવાદ પૂર્વે કરેલું કર્મ ન હોય તો પણ કાર્ય ન થાય, જેમકે-ખેડુત વખતે વાવે, બીજ ઉગે, પાક પણ થાય. પરન્તુ લેવાના દિવસ પહેલા ચોર ચોરી જાય કે ખળાંમાં પડ્યું હોય ત્યાં સખત માવઠું થાય ૫ પુરૂષાર્થવાદ—ઉપરનાં ચારે કારણો સિદ્ધ થાય તેવાં હોય પણ ઉદ્યમજ ન કરે તો ન થાય. સર્વ કારણોને અને કાર્યને અમલમાં લાવનાર પુરૂષાર્થ છે જેમ કે જમીન રસાળ હોય, બીજ સારૂં હોય, વખતસર વાવવાનાં સાધન હોય, હવા વૃષ્ટિ અનુકૂલ હોય, પણ પ્રથમ વાવવામાંજ આળસ કરે તો થોડું ફળે કે નિષ્ફળ જાય.

પાઠ ૨૯મો.

કારણ પંચક સાથે જીવન વિચારણા—કર્મ રૂપ જડ ચેતનના અનાદિ સંયોગના પરિણામે-શિલાગોલક ન્યાય મુજબ, જીવ સંસારની નાના પ્રકારની યોનીઓમાં જન્મમરણાદિ કરતાં મનુષ્ય અવતાર, આર્ય-કર્મભુમિની પ્રાપ્તિ, સતને સતરૂપે યથાર્થ જોનાર જાણનાર ઉપદેશ-નાર વીતરાગ દેવની સત્યદેવ તરીકેની ઓળખાણ કુલ, શીલ, સંપત્તિ, નિરોગીતા, શક્તિ વિગેરે સર્વ મળ્યું છતાં ન થાય દેવ અને ગુરૂનાં ખામી ભરેલાં આદર્શો મળી જાય, તો આત્મદર્શનમાં ખામીજ આવે જેમકે શિવ, વિષ્ણુ-કૃષ્ણ, બ્રહ્મા, શક્તિ, ભૈરવ, કાલી, કાપાલીક વિગેરે ગુરૂ-દીક્ષાચાર્ય અઘોરી, ગુસાંઇ, સન્યાસી વિગેરે, બન્ને પ્રકારના આવા સમાગમમાંથી આત્મા ધર્મનેજ અધર્મ માની બેસે છે, તેમ ન થવા પામે તેટલા માટે વિશ્વના કલ્યાણ હેતુથી દેવ અને ગુરૂની ઓળખાણ માટે **નવકારસૂત્ર** બનાવ્યું છે તે આત્મગુણના આદર્શ રૂપના આલંબનથી આત્માના મૂળ ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી તે એક કારણરૂપ છે

કારણ પંચકનો નવકાર સાથે સમન્વય—૧ મનુષ્યાવતાર, આર્યદેશ, આર્યકુલ, મહાવીરોપદિષ્ટ સ્યાદ્વાદધર્મ પ્રાપ્તિ તે કાળ. વારંવાર

પ્રેરણાથી જાપ—આંગળીનાં ટેરવાં સાથે ગણેલો, મેરૂ ઓળંગીને કરેલો, ગભરાયલા ચિત્તથી કરેલો થોડું ફળ આપે છે.
ર એ આત્માના કર્મપટલોને દૂર કરવાનાજ સાધન રૂપ છે, અને એનું પરિણામ અખંડ આનંદનું સ્થાન મોક્ષજ છે. પરંતુ સમગ્ર જગત વિચિત્ર રૂચિઓથી ભરેલું છે એટલે ઐહિક અને સ્વર્ગીય ઇચ્છાવાળાને તેમની ભાવના મુજબ પણ ફળે છે. વિધિ અને સાધક જોઇએ અને સદ્ગુણ પણ જોઇએ, તેવી વિધિઓ વિનય વિવેક પૂર્વક મેળવી શકશો. સ્વાર્થાંધતા અને લાલચુડાપણું અવશ્ય છોડજો.

પાઠ ૩૫મો.

સચરાચર જગતનું નાનું કે મોટું એક પણ પ્રાણી એવું નથી કે જેને ધ્યાનની બાબતથી બહાર કાઢી નખાય. ધ્યાન ચાર પ્રકારે થાય છે.
આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મધ્યાન, શુકલધ્યાન.

૧ **આર્તધ્યાન**—મનની ચિંતાથી ઉત્પન્ન થએલી વિચારમાળા. આ ધ્યાન આખુ વિશ્વ કરે છે એમ કહીએ તો ચાલે. **રૌદ્રધ્યાન**—ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, મોહ વિગેરેના પરિણામે ઉત્પન્ન થાય છે. જેથી માણસ ખુન વિગેરે પણ કરે છે. **ધર્મધ્યાન**—સામાન્ય રીતે ધાર્મિક વિષયનાજ વિચારો કરવા **શુકલધ્યાન**—કેવળ આત્મ તત્વનું ચિંતવન મનન અને નિદિધ્યાસન જાપ એ ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાનનું પહેલું પગથીયુંજ છે ધ્યાન બે પ્રકારે થાય છે. ૧ **સાલંબન**, ૨ **નિરાલંબન** ધ્યાન કરવાની રીતઃ—શાન્ત એકાંત સ્થાનમાં સ્વચ્છ કપડાં પહેરી પદ્માસન વાળી, નેત્રો બંધ કરવાં પછી પોતાની મનઃકલ્પનાથી નાભિથી ઊગેલા આઠ પાંખડીના કમળને જોવું. તેમાં મધ્યની કર્ણિકામાં નવકારનું પદ અરિ૦ મુકવું, પછી ચાર દિશાની પાંદડીઓમાં ચાર મુકવાં, અને વિદિશાની પાંદડીઓમાં ગાથાનાં ચાર પદો ગોઠવો. પછી પ્રત્યેક પદના અનુક્રમે ગુણો સ્મરણ કરો, અને કમલ ઉપર તમારા અંતરને સ્થિર કરો. આમ પોતાની મેળે ન થાય તો તેવુંજ સુંદર ચિત્ર કરી તે ઉપરથી ધ્યાન કરો, અથવા વીતરાગની મૂર્તિ વિગેરેનું ધ્યાન તે **સાલંબન ધ્યાન** છે, કોઇપણ ક્રિયામાં કરાતો કાઉસગ્ગ તે સાલંબન છે.

નિરાલંબન ધ્યાન—કોઇપણ આકૃતિના સાક્ષાત્કાર વિના મન, વચન,

પાઠ ૩૪મો.

નવકાર જાપનાં સાધન અને તેના પ્રકારો.

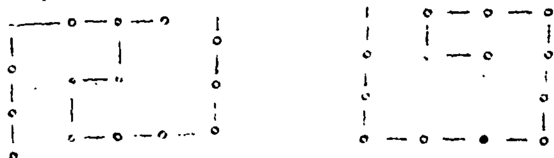
સાધન:—આંગળીના વેઢા, સુતર સ્ફાટિક, કાચ ચંદન ચાંદી સોનુ એરખાં પરવાળાં, રૂદ્રાક્ષ વિગેરેના મણકાની માળાઓ જેવો જેનો રંગ તેવી માળાઓ જુદા જુદા કાર્યો માટે વપરાય છે. માળા ગણનારે પોતાનું મન, વચન અને શરીર નિયમમાં રાખવાં, **શરીરને** કબજે રાખવા **પદ્માસન** કે **ખડગાસન** કરવું આ આસનોથી નિદ્રા અટકે છે. કાળ સુષુમ્ણા નાડીનો સવારે અને સાંજે સૂર્યોદયે અને સૂર્યાસ્ત વખતે એક એક મુહૂર્ત **સ્થાન:**—નિર્જન અને શાન્ત, **મન**—સ્થિર નિર્વિકલ્પ નવકાર વાળીના મણકા ૧૦૮ મેરૂ વિનાના જોઇએ તેનું કારણ તમે પાંચ પદોના અર્થમાં ગુણનો સરવાળો કરશો એટલે સમજાશે.

જાપ ત્રણ પ્રકારે થાય છે—**૧ ભાષ્યજાપ ૨ ઉપાસુજાપ, ૩ માનસજાપ**

૧ ભાષ્ય જાપ:—બીજાઓ સાંભળે તેમ કે હોઠ ફફડાવી કરવો. ઉપાસુજાપ—મોઢુ બંધ કરી જીભ હલાવતાં કરવો તે. જેને **અંતર્જલ્પ જાપ** પણ કહે છે. **માનસ જાપ**—હોઠ મુખ જીહ્વાનો ઉપયોગ કર્યા વિના મનની સહાયથી થતો જાપ, મન્ત્ર સાધનમાં આ ત્રણે પ્રકારના જાપો કામ આવે છે પણ મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે માનસ જાપ સિવાયના બીજા જાપો ઓછુ કામ આપે છે

ઉપાસુ જાપ—શાંતિક પૌષ્ટિક આકર્ષણ અને ઉચ્ચાટનાદિ ક્રિયાઓમાં કામ આવે છે

વેઢાથી ગણવાની રીતો બે છે—**નંદાવર્ત** અને **શંખાવર્ત** આકૃતિ

શત્રુભય કે કેદમાંથી છુટવા માટે નવકારના પદો કે અક્ષરોને અ એક લાખ ગણવાથી મુક્ત થાય

જાપ કરનારે કરવો જોઇતો વિવેક—માળા ગણનારે માળાને પોતાનાં અ અંગના કપડાંને અડવા દેવી નહીં તેમ માળા મુક્ત પોતાના [illegible] છાતીથી ઉંચો નીચો કે દૂર રાખવો નહીં.

ઘાતી કર્મોનો વર્ણ સ્યામ છે તેનો નાશ કરવા શ્રમણના છે માટે સાધૂ વર્ણે સ્યામ છે. ૨ સ્યાગતા જઇને આગમજ્ઞાનની રમણીયતા તેનનામાં મયૂર પીચ્છની જેમ સુશોભિત લાગે છે માટે ઉપાધ્યાયનો વર્ણનીલ છે. ૩ દીવાની સેડ મોહરૂપ તેલની સહાયથી દીવેટ વાટે બળીને બીજાને અજવાળું આપે છે. ગેસને ઉડાડી મુકે છે તેમ ધર્માચાર્ય સંયમ તપરૂપ તેલ અને અગ્નિ વડે આત્મા વિશુદ્ધ થઇ સર્વ દર્શન જ્ઞાનરૂપ દીપ શિખાની માફક બાજાઓને બોધ આપે અપાવે છે. ભૂલતાને ભૂલેલાઓને ધર્મ સમજાવી ફરી ધર્મમાં સ્થાપે છે માટે આચાર્ય વર્ણે પીળા માન્યા છે ઉદાહરણ મેઘકુમાર અને મહાવીરસ્વામિ લેશ્યાઓ, ગ્રહો, કર્મો અને પરમેષ્ટિના વર્ણોનો પરસ્પર સંબંધ છે. તેથી પાંચ વર્ણોમાં તે સર્વનો સમાવેશ થાય છે. જેને ગુરૂ પાસેથી વિધિ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તેમણે આત્મગુણો કેળવવા વિવેક, વિનય, સભ્યતા, પ્રેમ, ધૈર્ય, કૃતજ્ઞતા મન્ત્રની સફળતા પણ આ ગુણો માગે છે. દયાળુતા અને પરગજુપણું ઉદાહરણ જુઓ—મલયસુંદરિમાંથી.

પાઠ ૬૭મો.

૧ નવકારમાં ગણાવેલા સ્વરૂપોથી વિરૂદ્ધ ગુણવાળા દેવ કે ગુરૂને પૂજવા કે માનવા નહીં તેનું નામ સમક્તિગુણ કહેવાય છે તેના સરખા અર્થવાળા શબ્દો સમ્યત્વ, બોધિ, સંબોધિ.

અભ્યાસ કર્યા પછી કુળમાં ચાલ્યા આવતા રીવાજ મુજબના ધર્મબુદ્ધિથી કરાતા પર્વો, છોડવા જોઇએ તેવાને મિથ્યાત્વ—જુઠાણું કહેલું છે તેના બે પ્રકાર છે - ૧ દેવગત મિથ્યાત્વ,—૨ ગુરૂગત મિથ્યાત્વ, આ બન્ને મિથ્યાત્વના બબ્બે પ્રકાર છે ૧ લૌકિક દેવગત મિથ્યાત્વ, ૨ લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ, ૨ લૌકિકગુરૂગત મિથ્યાત્વ અને ૨ લોકોત્તર ગુરૂગત મિથ્યાત્વ.

૧ **લૌકિક દેવગત મિથ્યાત્વઃ**—બતાવેલા સ્વરૂપ વિરૂદ્ધ ગુણ આકૃતિવાળા તમામ દેવ દેવિઓ વિગેરેને માનવા.

૨ **લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વઃ**—આ જન્મની આશાઓ માટે વીતરાગની માનતા પૂજા કરવી જેમ ભોયણીના મલ્લીનાથ અને અને કેસરીયાજી તેમજ જિનેશ્વરની મૂર્તિ અન્ય ધર્મવાળાએ નામાનતરથી

કાયાની એકાગ્રતા તે આ નિરાલંબન ધ્યાનનો અભ્યાસુ આંખો ખુલ્લી રાખે તોપણ જ્યાં તેનું લક્ષ હોય તેજ જાણે, બીજુ નહીં.

લય:—ધ્યાન કરતાં કરતાં ચિત્તની એકાગ્રતા એવી થાય કે તેની નજર સમક્ષ ગમે તે થાય પણ તેનું ધ્યાન ખસે નહીં તેનુંજ નામ લય, લંકાપતિ **રાજા રાવણને** એક હજાર વિદ્યાઓ સિદ્ધ થઇ હતી.

ધ્યેય:—જેનું ધ્યાન કરી શકાય તે, ધ્યેયચાર પ્રકારે છે—પિંડસ્થ, પદસ્થ. રૂપસ્થ, રૂપાતિત.

૧ પિંડસ્થ—આની પાંચ ધારણાઓ છે તે યોગશાસ્ત્રમાં જુઓ. તીર્થંકરનાં જન્મનો દેવોત્સવનો વિચાર કરી કરેલુ ધ્યાન તે

૨ પદસ્થ—નવકારનાં પદો કે શાસ્ત્રનાં કોઇપણ પવિત્ર પદોનું ધ્યાન અથવા તીર્થંકરની શ્રમણાવસ્થાનું ધ્યાન.

૩ રૂપસ્થ—દેવોએ કેવળજ્ઞાન થયા બાદ બનાવેલા સમવસરણમાં ધર્મરાજ તરીકે જે વૈભવયુક્ત ધ્યાન કરવું તે

૪ રૂપાતિત;—નિરંજન નિરાકાર સિદ્ધોનું ધ્યાન. એટલે અરિહંતોની નિર્વાણ અવસ્થા. જે આસને ભગવાન્ સિદ્ધતા પામ્યા હોય તે. આનાથી જુદી આજ્ઞા અપાય, વિપાક અને સંસ્થાન એ રીતે ચાર પ્રકારો છે તે યોગશાસ્ત્રમાંથી જુઓ.

ધ્યાન અને લયનું ફળ—કોઇ પણ પ્રાણી આર્તધ્યાનમાં મૃત્યુ પામે તો પશુના પામે રૌદ્રધ્યાનમાં મરે તો નરકમાં જન્મે, ધર્મધ્યાનમાં મૃત્યુ થાય તો સ્વર્ગ મળે અને શુકલધ્યાનમાં મરણ થાય તો મોક્ષ પામે. લય ધ્યાનની ઉત્કૃષ્ટ અવસ્થાનું નામ છે. નવકાર ચિંતનમાં મન સ્થિર કરનારની અધોગતિ થતી નથી.

પૂજા કરતાં ક્રોડ ગણો લાભ સ્તોત્ર પાઠથી, ક્રોડ સ્તોત્ર પાઠથી એક વખતના જાપમાં, ક્રોડ જાપે એક ધ્યાનમાં અને ક્રોડ ધ્યાને એક વખતના લયથી થાય નવકારથી થએલા લાભના ઉ૦ સુદર્શનારાજકુમારી સર્વ ક્રિયાઓ કળાઓ ધ્યાન મૌન અભ્યાસથીજ સિદ્ધ થાય છે અભ્યાસ કરનારને કાંઇ અઘરૂં નથી, ગુણ કે અવગુણના જેવો અભ્યાસ કરશો તેવોજ અભ્યાસ પછીના જન્મમાં પ્રાપ્ત થશે.

પાઠ ૩૬મો.

ગુરૂતત્વ—તેના વર્ણો અને હેતુઓ, આચાર્ય—પીળા, ઉપાધ્યાય—નીલ, સાધુ—શ્યામ.

૧ ઘનઘાતી કર્મોનો વર્ણ શ્યામ છે તેનો નાશ કરવા શ્રમણતા છે મા
સાધૂ વર્ણે શ્યામ છે. ૨ શ્યામતા જઈને આત્મજ્ઞાનની રમણીય
તેનનામાં મયૂર પીચ્છની જેમ સુશોભિત લાગે છે માટે ઉપાધ્યાય
વર્ણનીલ છે. ૩ દીવાની સેડ મોક્ષરૂપ તેલની સહાયથી દીવેટ બ
ળીને બીજાને અજવાળું આપે છે. મેલને ઉડાડી મુકે છે ત
ધર્માચાર્ય સંયમ તપરૂપ તેલ અને અગ્નિ વડે આત્મા વિશુદ્ધ
સર્વ દર્શન જ્ઞાનરૂપ દીપ શિખાની માફક બાજાઓને બોધ આ
અપાવે છે. ભૂલતાને ભૂલેલાઓને ધર્મ સમજાવી ફરી ધર્મમાં સ્થ
છે માટે આચાર્ય વર્ણે પીળા માન્યા છે ઉદાહરણ મેઘકુમાર અ
મહાવીરસ્વામિ લેશ્યાઓ, ગ્રહો, કર્મો અને પરમેષ્ટિના વર્ણે
પરસ્પર સંબંધ છે. તેથી પાંચ વર્ણોમાં તે સર્વનો સમાવેશ
છે. જેને ગુરૂ પાસેથી વિધિ મેળવવાની ઇચ્છા હોય તેમણે આત્મગુ
કેળવવા વિવેક, વિનય, સભ્યતા, પ્રેમ, ધૈર્ય, કૃતજ્ઞતા મન્ત્રની સફ
પણ આ ગુણો માગે છે. દયાળુતા અને પરગજુપણું ઉદાહ
જુઓ—મંત્રપ્રસુંદરિમાંથી.

પાઠ ૩૭મો.

અહિં નવકારમાં બતાવેલા સ્વરૂપોથી વિરૂદ્ધ ગુણવાળા દેવ કે ગુરૂને પૂ
કે માનવા નહીં તેનું નામ સમક્તિગુણ કહેવાય છે તેના સ
અર્થવાળા શબ્દો સમ્યત્વ, બોધિ, સંબોધિ.

આ અભ્યાસ કર્યા પછી કુળમાં ચાલ્યા આવતા રીવાજ મુજબના
બુદ્ધિથી કરાતા પર્વો, છોડવા જોઇએ તેવાને મિથ્યાત્વ—જુઠ
કહેલું છે તેના બે પ્રકાર છે - ૧ દેવગત મિથ્યાત્વ,—૨ ગુર
મિથ્યાત્વ, આ બન્ને મિથ્યાત્વના બબ્બે પ્રકાર છે ૧ લૌકિક દેવ
મિથ્યાત્વ, ૨ લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વ, ૨ લૌકિકગુરૂગત મિ
અને ૨ લોકોત્તર ગુરૂગત મિથ્યાત્વ.

૧ લૌકિક દેવગત મિથ્યાત્વઃ—બતાવેલા સ્વરૂપ વિરૂદ્ધ
આકૃતિવાળા તમામ દેવ દેવિઓ વિગેરેને માનવા

૨ લોકોત્તર દેવગત મિથ્યાત્વઃ—આ જન્મની આશાઓ
વીતરાગની માનતા પૂજા કરવી જેમ ભોયણીના મલ્લીનાથ
અને કેસરીયાજી તેમજ જિનેશ્વરની મૂર્તિ અન્ય ધર્મવાળાએ નાંખા

પૂજવા માંડી હોય તેની પૂજા કરવી જેમ ઋદ્ધિનાથ અને જગન્નાથપુરીમાં

૩ લૌકિક ગુરૂગત મિથ્યાત્વઃ—સાધુ ગુણોમાં બતાવેલા સત્તાવીસ ગુણ વિનાના કોઈ પણ ધર્મના ધર્મગુરૂને ગુરૂ માનવા. **લોકોત્તર ગુરૂગત મિથ્યાત્વઃ**—જૈન શ્રમણનો વેશ ધારણ કરે પરન્તુ વ્રતોનું પાલન કરવામાં ખામીઓ હોય કે બીલકુલ ન પાળે તેને ગુરૂ માનવા.

ગુણરહિત દેવ કે ગુરૂને આત્મોદ્ધારક દેવ ગુરૂ તરીકે ન માનવા અને દયા રહિત ધર્મને ધર્મ તરીકે ન માનવો તે સમકિત. મિથ્યાત્વના તહેવારો વિસ્તારથી જોવા હોય તેણે મિથ્યાત્વકુલક અને [illegible] સૂત્રના અર્થની ચોપડી જોવી.

પાઠ ૩૮મો.

અભ્યાસનો સારાંશઃ—

चत्तारिमंगलं अरिहंतामंगलं। सिद्धामंगलं साहूमंगलं। केवलीपन्नत्तो धम्मोमंगलं॥ चत्तारिलोगुत्तमा अरिहंता लोगुत्तमा सिद्धालोगुत्तमा साहूलोगुत्तमा केवलीपन्नत्तो धम्मो लोगुत्तमो॥ चत्तारि सरणं पवज्जामि अरिहंतं सरणं पवज्जामि सिद्धं सरणं पवज्जामि साहूसरणं पवज्जामि केवलीपन्नत्तं धम्मं सरणं पवज्जामि.

[illegible]

सामायकसूत्र-सार्थ.

१ पंच मंगल महा सुयखंध सूत्त

નમો અરિહંતાણં—૧ અરિહંતને નમું છું. **નમો સિદ્ધાણં**—૨ સિદ્ધોને નમું છું. **નમો આયરિયાણં**—૩ આચાર્યોને નમું છું. **નમો ઉવજ્ઝાયાણં**—ઉપાધ્યાયોને નમું છું. **નમો લોએ સવ્વ સાહુણં** વિશ્વવર્તિ સર્વ સાધૂઓને નમું છું

अनुष्टुपवृत्त

એસો પંચ નમુક્કારો— આ પાંચ નમસ્કારો.
સવ્વ પાવપ્પણાસણો— સર્વ પાપનો નાશ કરનારા છે.
મંગલાણં ચ સવ્વેસિં— સર્વ મંગળોમાં.
પઢમં હવઈ મંગલં ॥૧॥ પહેલુ મંગળ થાય છે.

२ गुरुठवणासूत्त

आर्यछंद

પંચિંદિય સંવરણો, તહ નવ વિહ બંભચેર ગુત્તિ ધરો;
ચઉ વિહ કસાય મુક્કો, ઈઅ અઠારસ ગુણેહિં સંજુત્તો. ૧

અર્થ:—પાંચ ઈંદ્રિયોને સમ્યગ્ અટકાવનાર, તેમજ નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્ય ગુપ્તિને ધારણ કરનાર, ચાર પ્રકારના કષાયોને મુકી દેનાર, એ અઢાર ગુણોથી યુક્ત.

પંચ મહવ્વય જુત્તો, પંચ વિહાયાર પાલણ સમત્થો;
પંચ સમિઓ તિ ગુત્તો, છત્તીસ ગુણો ગુરૂ મજ્ઝ. ૨

અર્થ:—પાંચ મહાવ્રતોથી યુક્ત પાંચ પ્રકારના આચારો પાળવા સમર્થ, ત્રણ ગુપ્તિ, અને પાંચ સમિતિઓથી યુક્ત મારા છત્રીસ ગુણવાળા ગુરૂ છે.

३ पणिवाय दंडसूत्त.

ઇચ્છામિ ખમાસમણો વંદિઉં જાવ-ણિ-જ્જાએ
નિસિહિઆએ મત્થએણ વંદામિ. ૧

અર્થ:—હે ક્ષમાયુક્ત મનવાળા મુનિ! ભક્તિ-પ્રેમથી વંદન માટે આસન ઉપર બીરાજેલાને અત્યંત ધ્યાનપૂર્વક મસ્તકથી નમસ્કાર કરૂં છું

૪ ણિગ્ગંથસમણગુરુસુહપચ્છાસુત્ત

ઇચ્છકાર, સુહરાઇ, સુહદેવસિ, સુખતપ-શરીર નિરાબાધ, સુખ સંજમ જત્તા-નિવ્વહઉ છઉ જી? સ્વામિ શાતા છે જી? ભત્તપાણીનો લાભ દેજો જી.

અર્થ:—હે સ્વામિ! પોતાની ઇચ્છાથી સુખે રાત્રિ, સુખે દિવસ તદ્દન પીડા રહિત શરીરે સુખે તપ, સુખે સંયમ યાત્રા, નિર્વહો છો જી? સાતા છે જી? અન્ન પાણીનો લાભ દેજો જી.

૫. પડિક્કમણસુયક્ખંધ.

અભ્યુપગમ સંપદા:—૧ ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવં ઇરિયા વહિયં પડિક્કમામિ? ઇચ્છં; ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં.

અર્થ:—હે ભગવાન? પોતાની ઇચ્છાથી આજ્ઞા આપો. હું માર્ગમાં ગતિ કરતાં થએલા પાપોથી પાછો ફરવા ઇચ્છું છું. (ગુરૂ આજ્ઞા આપે-પડિક્કમેહ-પ્રતિક્રમણ કર) એટલે એમજ ઇચ્છું છું પડિક્કમવા,

૨ નિમિત્ત સંપદા—ઇરિયા વહિયાએ વિરાહણાએ ૨ અર્થ:—ચાલતાં શરીરથી વિરાધાએલાનું.

૩ ઓઘ હેતુ સંપદા—ગમણાગમણે—(૩) જવા આવવાથી.

૪ ઇતર હેતુ સંપદા—પાણક્કમણે, બીયક્કમણે, હરિયક્કમણે, ઓસા-ઉત્તિંગ-પણગ-દગ-મટ્ટી-મક્કડા-સંતાણા સંકમણે; અર્થ:-પ્રાણી સમુહોને દાબ્યાં, બીજ સમુહોને દાબ્યા, લીલી વનસ્પતિને દાબી, કાર ઉપર ચાલ્યો, કીડીઓના સમુહોને દાબ્યા, પાંચ વર્ણની સેવાળ ઉપર ચાલ્યો, કાચુ પાણીમાં અને માટીના ઢગલા ઉપર ચાલ્યો. કરોળીઆના સમુહરૂપ ચપટ ગોળ સંપુટ દાબ્યું.

૫ સંગ્રહ સં૦—જેમે જીવા વિરાહિઆ; અર્થ:—એમાંના જે જીવોને મેં દુઃખી કર્યા હોય વા માર્યા હોય.

૬ જીવ સં૦—એગિંદિયા, બેઇંદિયા, તેઇંદિયા, ચઉરિંદિયા, પંચિંદિયા; અર્થ:—એકેંદ્રિઓવાળા બે ઇન્દ્રિઓવાળા, ત્રણ ઇંદ્રિઓવાળા, ચાર ઇંદ્રિઓવાળા, પાંચ ઇંદ્રિઓવાળા.

૭ વિરાધના સં૦ અભિહયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંઘાઇયા, સંઘટ્ટિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્દવિયા, ઠાણાઓ ઠાણં સંકામિઆ જીવિયાઓ વવરોવિઆ તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં

અર્થ:—માર્યા, ભેગા કર્યા, ક્ચર્યા, શરીરે શરીર મેળવ્યાં, ઉઢ્ઢટમાં લી... ...ણ્યા. ત્રાસ પમાડ્યા, એક સ્થાનથી બી... પીડા ઉત્પન્ન કરી, વ...

સ્થાનમાં મુકયા. જીવોનાથી જુદા કર્યા, તેનું દુષ્કૃત મારૂં મિથ્યા થાઓ.

૮ પાવનિર્ઘાતણ સંપદા—તસ્સ ઉત્તરી કરણેણં, પાયચ્છિત્ત કરણેણં વિસોહીકરણેણં વિસલ્લીકરણેણં પાવાણં કમ્માણં, નિગ્ઘા-યણટ્ઠાએ, ઠામિકાઉસ્સગ્ગં; અર્થ:—તે પાપોના ઉત્તર ક્રિયા કરવા માટે, પ્રાયશ્ચિત કરવા માટે, વિશોધન ક્રિયા કરવા માટે, શલ્ય રહીત કરવાને માટે, અને પાપકર્મોનો નાશ કરવાને માટે શરીર ક્રિયાનો ત્યાગ કરી હું રહું છું.

ચૂલિકા

૯ અન્નથ ઉસસિએણં, નિસસિએણં. ખાસિએણં છીએણં જંભા-ઇએણં ઉડ્ડુએણં વાયનિસગ્ગેણં ભમલીએ પિત્તમુચ્છાએ
૧ અર્થ:—નીચે જણાવેલી બાબતો, ઉચ્છ્વાસ આવે, નિશ્વાસ મુકાય છીંક આવે, બગાસું આવે, ઓડકાર આવે, અધો વાયુ ગતિ કરે આવે અથવા પિત્તથી મૂર્છા આવે.

૧૦ સુહુમેહિં અંગ સંચાલેહિં સુહુમેહિં ખેલ સંચાલેહિં સુહુમેહિં દિટ્ઠિ સંચાલેહિં. ૨. સૂક્ષ્મ શરીર હાલવાથી સૂક્ષ્મ શ્લેષ્મ સં... સૂક્ષ્મ દ્દષ્ટિ સંચારથી.

૧૧ એવમાઇએહિં આગારેહિં અભગ્ગો અવિરાહિઓ, કાઉસ્સગ્ગો—૩ અર્થ:—એ વિગેરે છુટથી અભંગ અને ... વગરનો મારો કાઉસગ્ગ થાઓ.

૧૨ જાવ અરિહંતાણં ભગવંતાણં નમુક્કારેણં ન પારેમિ: જ્યાં સુધી અરિહંત ભગવાનને નમસ્કાર પૂર્વક પારૂં નહીં

૧૩ તાવ કાયં ઠાણેણં મોણેણં ઝાણેણં અપ્પાણં ...
અર્થ:—ત્યાં સુધી શરીરને સ્થાનથી ખસેડું નહીં, મન ... ખસેડું નહીં અને આત્માને અન્ય કાર્યોથી અલગ રા...

णामत्थय ॥

આર્યાછંદ

લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે, ધમ્મતિત્થયરે જિણે:
અરિહંતે કીત્તઇસ્સં ચઉવીસંપિ કેવલી.

અર્થ:—વિશ્વના સમસ્ત પદાર્થોને પ્રકાશિત કરનારા, ધર્મ ... કરનારા, રાગ દ્વેષ જિતનારા, વિદ્યમાન ચાલુ કાળમાં ... અરિહંતોની સ્તુતિ કરીશ.

ઉસભ મજિઅં ચ વંદે, સંભવ મભિણંદણં ચ સુમઇં ચ,
પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે. ૨

અર્થ—ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદન દેવ, સુમતિનાથ વંદન કરૂં છું. પદ્મપ્રભુ સુપાર્શ્વનાથ અને ચંદ્રપ્રભુને વંદન કરૂં છું. ૨

સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં, સીઅલ-સિજ્જંસ-વાસુપુજ્જં ચ;
વિમલ-મણંતં ચ જિણં, ધમ્મં-સંતિં ચ વંદામિ. ૩

અર્થ—પુષ્પની કળી જેવા દાંત છે જેમના તે સુવિધિનાથ, શીતલનાથ શ્રેયાંસનાથ, વાસુપૂજ્યદેવ; વિમલનાથ અનંતનાથ જિન, અને ધર્મનાથ તથા શાંતિનાથને વંદન કરૂં છું.

કુંથું અરંચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ;
વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ. ૪

અર્થ—કુંથુનાથ અરનાથ મલ્લિનાથ મુનિસુવ્રતસ્વામિ, અને નમિજિનેશ્વર ને વંદન કરૂં છું. અરિષ્ટનેમિ પાર્શ્વનાથ તેમજ વર્ધમાન જિનને વંદન કરૂં છું. ૪

એવં મએ અભિથુઆ, વિહુય રય મલા પહીણ જર મરણા;
ચઉ વીસંપિ જિણવરા, તિત્થયરા મે પસિયંતુ; ૫

અર્થ—એ પ્રમાણે મારાથી સ્તુતિ કરાએલા, જેમણે રજ ને કર્મ રૂપી મેલનો ત્યાગ કર્યો છે અને તેથી ઘડપણ અને મરણ નાશ પામ્યાં છે તેવા ચોવીસે જિનવરો તીર્થંકરો મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. ૫

કિત્તિઅ વંદિઅ મહિયા; જે એ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા;
આરૂગ્ગ બોહિલાભં, સમાહિ વરમુત્તમં દિંતુ; ૬

અર્થ—એ પ્રમાણે મારા વડે કીર્તન કરાએલા, વંદાએલા મહાત્મ્ય ગવાએલા અને જેઓની વિશ્વમાં પણ ઉત્તમતા સિદ્ધ છે તેઓ મને નિરોગીના બોધિલાભ, અને શ્રેષ્ઠ સમાધિ આપો. ૬

ચંદેસુ નિમ્મલયરા આઇચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા;
સાગર વર ગંભીરા, સિદ્ધાસિદ્ધિં મમ દિસંતુ. ૭

અર્થ—ચંદ્ર કરતાં પણ અત્યંત નિર્મલ, સૂર્યના કરતાં પણ અધિક પ્રકાશનારા, મહાસાગરના જેવા ગંભીર સિદ્ધો મને સિદ્ધિ આપો. ૭

[illegible]

[illegible] તસ્સ ઉત્તરી કરણેણં, પાયછિત્ત કરણેણં, [illegible] પાવાણં કમ્માણં, નિગ્ઘા-
યણટ્ઠાએ, ઠામિ કાઉસગ્ગં; અર્થ:—તે પાપોની ઉત્તર ક્રિયા કરવા માટે, પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા માટે, વિશોધન ક્રિયા કરવા માટે, શલ્ય રહીત ક્રિયાનો કરવાને માટે, અને પાપકર્મોનો નાશ કરવાને માટે [illegible] છું.

ચૂલિકા

૯ અન્નત્થ ઉસસિએણં, નિસસિએણં, ખાસિએણં છીએણં જંભાઇએણં ઉડ્ડુએણં વાયનિસગ્ગેણં ભમલીએ પિત્તમુચ્છાએ.
૧ અર્થ:—બીજી જરૂરીયાતો, ઉચ્છ્વાસ આવે, નિશ્વાસ મુકાય છીંક આવે, બગાસુ આવે, ઓડકાર આવે, અધો વાયુ ગતિ કરે ચક્કર આવે અથવા પિત્તથી મૂર્છા આવે.

૧૦ સુહુમેહિં અંગ સંચાલેહિં સુહુમેહિં ખેલ સંચાલેહિં સુહુમેહિં દિટ્ઠિ સંચાલેહિં. ૨. સૂક્ષ્મ શરીર હાલવાથી સૂક્ષ્મ શ્લેષ્મ સંચારથી સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિ સંચારથી.

૧૧ એવમાઇએહિં આગારેહિં અભગ્ગો અવિરાહિઓ, હુજ્જ મે કાઉસગ્ગો—૩ અર્થ:—એ વિગેરે છુટથી અભંગ અને વિરાધના વગરનો મારો કાઉસગ્ગ થાઓ.

૧૨ જાવ અરિહંતાણં ભગવંતાણં નમુક્કારેણં ન પારેમિ; અર્થ:—જ્યાં સુધી અરિહંત ભગવાનને નમસ્કાર પૂર્વક પારૂં નહીં

૧૩ તાવ કાયં ઠાણેણં મોણેણં ઝાણેણં અપ્પાણં વોસિરામિ; અર્થ:—ત્યાં સુધી શરીરને સ્થાનથી ખસેડુ નહીં, મનને ધ્યાનથી ખસેડુ નહીં અને આત્માને અન્ય કાર્યોથી અલગ રાખું છું.

णामत्थय ॥

आर्याछंद

લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે, ધમ્મતિત્થયરે જિણે;
અરિહંતે કીત્તઇસ્સં ચઉવીસંપિ કેવલી. ૧

અર્થ:—વિશ્વના સમસ્ત પદાર્થોને પ્રકાશિત કરનારા, ધર્મની મર્યાદા કરનારા, રાગ દ્વેષ જિતનારા, વિદ્યમાન ચાલુ કાળમાં થએલા સર્વ અરિહંતોની સ્તુતિ કરીશ.

ઉસભ મજિયં ચ વંદે, સંભવ મભિણંદણં ચ સુમઈ ચ,
પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે. ૨

અર્થ—ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદન દેવ, સુમતિનાથને વંદન કરૂં છું. પદ્મ પ્રભુ સુપાર્શ્વનાથ અને ચંદ્રપ્રભુને વંદન કરૂં છું. ૨

સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં, સીઅલ-સિજ્જંસ-વાસુપૂજ્જં ચ;
વિમલ-મણંતં ચ જિણં, ધમ્મં-સંતિં ચ વંદામિ. ૩

અર્થ—પુષ્પની કળી જેવા દાંત છે જેમના તે સુવિધિનાથ, શીતલનાથ શ્રેયાંસનાથ, વાસુપૂજ્યદેવ; વિમલનાથ અનંતનાથ જિન, અને ધર્મનાથ તથા શાંતિનાથને વંદન કરૂં છું.

કુંથું અરંચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ;
વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ. ૪

અર્થ—કુંથુનાથ અરનાથ મલ્લિનાથ મુનિસુવ્રતસ્વામિ, અને નમિજિનેશ્વરને વંદન કરૂં છું. અરિષ્ટનેમિ પાર્શ્વનાથ તેમજ વર્ધમાન જિનને વંદન કરૂં છું. ૪

એવં મએ અભિત્થુઆ, વિહુય રય મલા પહીણ જર મરણા;
ચઉ વીસંપિ જિણવરા, તિત્થયરા મે પસિયંતુ; ૫

અર્થ—એ પ્રમાણે મારાથી સ્તુતિ કરાએલા, જેમણે રજ ને કર્મ ખંખેરી નાખી મલનો ત્યાગ કર્યો છે અને તેથી ઘડપણ અને મરણ નાશ પામ્યાં છે તેવા ચોવીસ જિનવરો તીર્થંકરો મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. ૫

કિત્તિઅ વંદિઅ મહિયા; જે એ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા;
આરૂગ્ગ બોહિલાભં, સમાહિ વરમુત્તમં દિંતુ; ૬

અર્થ—એ પ્રમાણે મારા વડે કીર્તન કરાએલા, વંદાએલા મહાત્મ્ય ગવાએલા અને જેઓની વિશ્વમાં પણ ઉત્તમતા સિદ્ધ છે તેઓ મને નિરોગીતા બોધિલાભ, અને શ્રેષ્ટ સમાધિ આપો. ૬

ચંદેસુ નિમ્મલયરા આઇચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા;
સાગર વર ગંભીરા, સિદ્ધાસિદ્ધિં મમ દિસંતુ. ૭

અર્થ—ચંદ્ર કરતાં પણ અત્યંત નિર્મલ, સૂર્યના કરતાં પણ અધિક પ્રકાશનારા, મહાસાગરના જેવા ગંભીર સિદ્ધો મને સિદ્ધિ આપો. ૭

ઉસભ મજિયં ચ વંદે, સંભવ મભિણંદણં ચ સુમઇં ચ,
પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે. ૨

અર્થ—ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદન દેવ, સુમતિનાથને વંદન કરૂં છું. પદ્મ પ્રભુ સુપાર્શ્વનાથ અને ચંદ્રપ્રભુને વંદન કરૂં છું. ૨

સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં, સીઅલ-સિજ્જંસ-વાસુપૂજ્જં ચ;
વિમલ-મણંતં ચ જિણં, ધમ્મં-સંતિં ચ વંદામિ. ૩

અર્થ—પુષ્પની કળી જેવા દાંત છે જેમના તે સુવિધિનાથ, શીતલનાથ શ્રેયાંસનાથ, વાસુપૂજ્યદેવ: વિમલનાથ અનંતનાથ જિન, અને ધર્મનાથ તથા શાંતિનાથને વંદન કરૂં છું.

કુંથું અરંચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ;
વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ. ૪

અર્થ—કુંથુનાથ અરનાથ મલ્લિનાથ મુનિસુવ્રતસ્વામિ, અને નમિજિનેશ્વર ને વંદન કરૂં છું. અરિષ્ટનેમિ પાર્શ્વનાથ તેમજ વર્ધમાન જિનને વંદન કરૂં છું. ૪

એવં મએ અભિથુઆ, વિહુય રય મલા પહીણ જર મરણા;
ચઉ વીસંપિ જિણવરા, તિત્થયરા મે પસિયંતુ; ૫

અર્થ—એ પ્રમાણે મારાથી સ્તુતિ કરાએલા, જેમણે રજ ને કર્મ પાંચોરી નાખી મલના ત્યાગ કર્યો છે અને તેથી ઘડપણ અને મરણ નાશ પામ્યા છે તેવા ચોવીસ જિનવરો તીર્થંકરો મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. ૫

કિત્તિય વંદિય મહિયા; જે એ લોગસ્સ ઉત્તમા સિદ્ધા;
આરૂગ્ગ બોહિલાભં, સમાહિ વરમુત્તમં દિંતુ; ૬

અર્થ—એ પ્રમાણે મારા વડે કીર્તન કરાએલા, વંદાએલા મહાત્મ્ય ગવાએલા અને જેઓની વિશ્વમાં પણ ઉત્તમતા સિદ્ધ છે તેઓ મને નિરોગીતા બોધિલાભ, અને શ્રેષ્ટ સમાધિ આપો. ૬

ચંદેસુ નિમ્મલયરા આઇચ્ચેસુ અહિયં પયાસયરા;
સાગર વર ગંભીરા, સિદ્ધાસિદ્ધિં મમ દિસંતુ. ૭

અર્થ—ચંદ્ર કરતાં પણ અત્યંત નિર્મલ, સૂર્યના કરતાં પણ અધિક પ્રકાશનારા. મહાસાગરના જેવા ગંભીર સિદ્ધો મને સિદ્ધિ આપો. ૭

સામાઇય દંડસૂત્ત.

કરેમિ ભંતે ? સામાઇયં સાવજ્જં જોગં પચ્ચક્ખામિ, જાવ નિયમં પજ્જુવાસામિ, દુવિહં તિવિહેણું, મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ ન કારવેમિ તસ્સ ભંતે ? પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ.

અર્થ—હે પૂજ્ય ગુરૂજી ? હું સામાયક કરૂં છું. તેથી પાપોત્પાદક યોગોની પ્રતિજ્ઞા કરૂં છું. તે જ્યાં સુધી નિયમ પાળુ ત્યાં સુધી બે પ્રકારે અને ત્રણ પ્રકારે, મનથી વચનથી અને કાયાથી ન કરૂં અને ન કરાવું, તે સાવદ્યયોગોથી હે પૂજ્ય ? પાછો ફરૂં છું. આત્મસાક્ષીએ નિંદુ છું અને ગુરૂ સમક્ષ નિંદુ છું અને આત્માને તે પાપોથી દુર રાખુ છું.

૮ સામાઇય સમત્તસૂત્ત

આર્યાછંદ

સામાઇયવય જુત્તો, જાવ મણે હોઇ નિયમ સંજુત્તો;
છિન્નઇ અસુહં કમ્મં, સામાઇઅ જત્તિઆ વારા. ૧
સામાઇયમ્મિ ઉકએ, સમણો ઈવ સાવઓ હવઈ જમ્હા;
એએણ કારણેણું, બહુસો સામાઇયં કુજ્જા. ૨

અર્થ—જ્યાં સુધી સામાયક વ્રત યુક્ત હોય અને જ્યાં સુધી મન નિયમ યુક્ત હોય ત્યાં સુધી જેટલી વખત સામાયક કરે તેટલી વખત અશુભ કર્મનો નાશ કરે છે જેથી સામાયક કર્યે શ્રાવક સાધૂ જેવો થાય છે એ વિગેરે કારણોથી ઘણી વખત સામાયક કરવો.

દશ મનના, દસ વચનના, બાર કાયાના એ બત્રીસ દોષમાંથી જે કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તે સવિ મન-વચન-કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં.

સમાપ્ત.

મહાવીર જયંતિ માટે પ્રેરક ગીત.

*જૈનો જાગો જાગોને આજે, જનમ્યા વર્ધમાન છે આજે;
ભારત ભૂષણ સમ સોહે, તેની મૂર્તિ જગ મન મોહે. —જૈનો૦
સંત વીર થયા કેઈ કોડ, તેમાં વીર તણી નહી જોડ;
આતમ વીર થયા શ્રીવીર, તુમે થાઓ ધીર ને વીર. —જૈનો૦
દુઃખીયાના દુઃખ કર્યા દુર, તેમ તમે પણ કરજો તુર;
ધર્મચક્રવર્તી એ વીર, તેમ થાઓ તમે પણ વીર. —જૈનો૦
ગણુ રાજવી છો તમે વીર, છતાં વીરતા વીસારી ચીર;
કુલ તુમ હૈહય પ્રખ્યાત, કેમ ભૂલી ગયા તમે ભ્રાત. —જૈનો૦
હાક વાગતી જ્યારે તમારી, ત્યારે ભૂમી કંપતી સારી;
એ શૌર્ય તમે જ સાંભરો, જેથી દુર્બલતાને વિસારો. —જૈનો૦
જાત વીરને વીરના પુત્ર, તમે વીરતા છોડી સર્વત્ર;
કંટક શીક્ષા યુદ્ધને કીધુ, જગ માંહી અતીવ પ્રસિધ્ધુ. —જૈનો૦
દેશ રાષ્ટ્ર જાતિને ધર્મ, તેની રક્ષા વિસારી પરમ;
છોડો નિદ્રા હવે તમે જાગો, જાતિ રાષ્ટ્રના ધર્મને રાખો. —જૈનો૦
ઘરઘોડીયા થઈને શું બેઠા, મુખ સંતાડી ખુણેજ પેઠા;
જુઓ વીર થયા નર મોટા, ચાંપરાજ એ સર્વથી મોટા. —જૈનો૦
ગણેતા મુંજાલ શાન્તુ પ્રધાન, યશોપાલ મંત્રી સુજાણ;
વિજયા રાખ્યા ભૈરવ શાહ, જેણે કેદી છોડાવ્યા અથાહ. —જૈનો૦
ધન માલ ને ઘોડા આપ્યા, પોતે મૃત્યુ લેવાને ઢુક્યા;
સાસક તો વીર ભગવાન, તુમ જાતિ તો વીરતા પ્રધાન. —જૈનો૦
લુટવા જે આવે લુંટારા, તેને મારી હઠાવો હુલારા;
તમે પાળો તો દીન જનોને, શકે દંડો તો પુણ્ય તમોને. —જૈનો૦
ગૌરવથી ગરવા થાઓ, શ્રેષ્ઠ ધર્મને જાત દીપાવો;
વીર નારીઓ જે થઈ મોટી, ધર્મ માટે તે દુઃખડાં સહેતી. —જૈનો૦
ઈજ્જતને તરણા તોલ ગણતી, ત્યારે ધર્મને તે સાચવતી;
બીકણતા તમે કેમ ધારી, આવુ તોય ન બીક વિદારી —જૈનો૦

---

*સંવત ૨૦૦૫ના ચૈત્ર સુદિ ૧૩ પ્રાંતિજ શ્વેતાંબર દિગંબર સ્થાનકવાસી સમગ્ર જૈન સંઘે ઉજવેલી જયંતિ પ્રસંગે કર્તાએ ગોઠવેલું પ્રેરક ગીત.

[illegible] પ્રોછો ભૂર;
[illegible] છે તુમરાજ. —જૈતો०
[illegible] ગુણની પેટી;
[illegible] પાથરતી. —જૈતો०
[illegible] લાગી;
[illegible] સિદ્ધાન્તો [illegible]. —જૈતો०
[illegible] રાજ;
[illegible] રૂપ. —જૈતો०
[illegible]
[illegible] —જૈતો०
[illegible] સુખ:
[illegible] —જૈતો०
[illegible]
[illegible] —જૈતો०
[illegible] હોય.
[illegible] હોય. —જૈતો०
[illegible] વીર [illegible]
[illegible] શાન્તિ. —જૈતો०
[illegible]

લેખકે લખેલા અને સંશોધન કરેલા છપાવવા લાયક તૈયાર ગ્રંથો.

૧ જૈન દૃષ્ટિએ મતિજ્ઞાન:—જેમાં મતિજ્ઞાન વિષે વિચાર કરવામાં આવ્યો છે.

૨ સુમતિનાથ ચૈત્યદેવ પ્રબંધ:—જેમાં માતરમાં સ્થપાએલા સુમતિનાથ વિહારની તમામ વિગત મૂર્તિઓ ઉપરના લેખો સાથે આપવામાં આવી છે. આમાં ત્યાંના સંઘ મુખ્ય મરહુમ શાહ ખીમચંદ ભાઈએ પ્રસિદ્ધ થએલી ચોપડીઓની ભૂલો સુધરાવી છે.

૩. સમ્રાટ્ પ્રિયદર્શિ શું અશોક છે?—ભારતનાં જુદાં જુદાં સ્થાનોમાં આવેલા સમ્રાટ્ અશોકના શાસનોને નામે પ્રખ્યાત થએલા લેખોની પર્યાલોચના ભાવ અને નૂતન સંશોધન સાથે.

૪ તેતલ મંત્રી રાસ—

૫ પુરંદર કુમાર ચોપાઈ—માલદેવ મુનિકૃત—અર્થ સાથે.

૬ ધર્મવીર પદ્મ શ્રી (નાટક) જેમાં તાત્વિક ચર્ચાઓ ઉતારવામાં આવી છે.

તૈયાર થતો ગ્રંથ.

૧ વૈદકસાર રત્નપ્રકાશ ચોપાઇ—મુનિ—લક્ષ્મી કુશલ કૃત—આ પુસ્તક બે જુની પ્રતો ઉપરથી શોધન કરવામાં આવ્યું છે તે ગૃહસ્થોને ગૃહજીવનમાં અતીવ ઉપયોગી થઈ પડે તેવું બીજા ગ્રંથો કરતાં નાનું માત્ર બેહજાર કડીનું અનુવાદ સાથે પ્રસિદ્ધિ કરતાં રૂપીઆ ૨૫) કીમતનું પુસ્તક થવા સંભવ છે. મોંઘવારીના સબબે અમે તેને કટકે કટકે પ્રસિદ્ધ કરવા ઇચ્છીએ છીએ જેઓ પોતાના તરફથી છપાવી મફત વહેંચવા ઇચ્છતા હોય તેઓએ લેખક સાથે પત્રવ્યવહાર કરવો.

શિરનામું ઠામ—

વૈદ્ય-ચીમનલાલ લલ્લુભાઇ ઝવેરી.

પાડાપોળ, (એ. પી. રેલ્વે.) મુ. પ્રાંતિજ.